

INNOSTU KULTTUURI- PERINNÖSTÄ!

- ELÄVÄN KULTTUURIPERINNÖN KÄSIKIRJA
LASTENKULTTUURITOIMINTAAN

Museovirasto

INNOSTU KULTTUURI- PERINNÖSTÄ!

- ELÄVÄN KULTTUURIPERINNÖN KÄSIKIRJA
LASTENKULTTUURITOIMINTAAN

Museovirasto

Innostu kulttuuriperinnöstä!

Elävän kulttuuriperinnön käsikirja lastenkulttuuritoimintaan

Suomen lastenkulttuuriliitto

Tämä käsikirja on toteutettu Museoviraston avustuksen avulla.

Kääntäjä: Annica Törmä.

Toimitus: Annina Ylikoski

ISBN: 978-952-69965-6-1

Piirroskuvitukset: Icons8

Museovirasto

SISÄLLYSLUETTELO

Alkusanat	6
Elävä kulttuuriperintö on osa lasten arkea	10
Aineeton kulttuuriperintö kouluissa	14
Miten kulttuuriperintökasvatus voi auttaa taustaltaan moninaisten ryhmien kanssa?	23
Aikakapseli	30
Osallistava aikamatka	34
Keskiaikainen ritarikilpi	36
Villasta valmista, kierteellä kestävä	38
Unohtuneet eväät	42
Koulukasvimaatoiminta	45
Áhkuid bádji – mummojen paja	49
Rapapallit ja ihme pillit	52
Pohjoissavolaiset juttutuvat	54
Perinteet näkyväksi	54
Ajatusaukko	57
Tajunnanvirja-runo	58
Elävän perinnön kortit ja perintöhyrrä	59
Kulttuurien törmäyksiä – minä välissä	60
Minun ympäristöni työpaja	63
Sukuni saloja selvittämässä	65
Suomikuvan rakentajat – Kansakoulun kuvataulut	67
Esineestä tarinaksi	69
Kohtalokortit	72
Vallattomat viivat -raapetekniikka	73
Linkkilista	77

ALKUSANAT

Miten lastenkulttuuritoiminnassa voidaan käyttää elävää kulttuuriperintöä? Tästä käsikirjassa löytyy inspiraatiota ja ideoita siitä, miten elävää kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää lasten ja nuorten toiminnassa; kouluissa, yhdistyksissä, kerhoissa ja erilaisissa tapahtumissa. Esimerkit erilaisista työpajoista ovat peräisin eri Suomen lastenkulttuurikeskuksista.

Suomen lastenkulttuuriliitto on valtakunnallinen lastenkulttuuritoimijoiden keskusjärjestö, johon kuuluu 36 jäsentä. Liitto edistää lastenkulttuuritoimintaa ja tekee töitä sen puolesta, että kaikilla lapsilla ja nuorilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ja kokea laadukasta taidetta ja kulttuuria.

Elävän kulttuuriperinnön hyödyntäminen lasten ja nuorten toiminnassa on helpompaa kuin uskotkaan, ja toivomme, että tämä käsikirja innostaa monimuotoiseen toimintaan!

Annina Ylikoski, toimittaja

Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto BARK

*Tämä käsikirja on toteutettu
Museoviraston avustuksen avulla.*

Kirjan lopussa on linkkilista, josta löydät resursseja, inspiraatiota ja tietoa liittyen aineettomaan kulttuuriperintöön. Jos näet sivulla linkki-ikonin, löydät sivun aiheeseen liittyvän linkin listasta.

TEORIA- OSUUS

Mitä on aineeton kulttuuriperintö, ja miksi sen säilyttäminen on tärkeää? Teoriaosuudessa pureudutaan siihen, miten elävät perinteet siirtyvät sukupolvilta toisille, muuttuvat ajassa ja mitä keinoja niiden suojelemiseksi on olemassa.

ELÄVÄ KULTTUURIPERINTÖ ON OSA LASTEN ARKEA

Leena Marsio, erikoisasiantuntija, Museovirasto

Kirkonrotta, lasten vappu, ystävänpäivä ja rössypottu – nämä kaikki ovat esimerkkejä lapsille tärkeästä elävästä aineettomasta kulttuuriperinnöstä. Kaikki löytyvät Elävän perinnön wikiluettelosta, johon Museovirasto kerää erilaisia perinteitä osana Unescon sopimusta.

Aineeton kulttuuriperintö on terminä uusi, mutta ilmiönä ja ihmisten kulttuurisina käytäntöinä yhtä vanha kuin ihmiskunta. Elävä perintö elää ihmisten välisissä kanssakäymisissä ja kohtaamisissa. Se on sitä, mitä ihmiset harjoittavat omassa arjessa ja juhlassa sekä siirtävät toisilleen perheissä, suvuissa, harrastusporukoissa tai vaikkapa kyläyhteisöissä. Elävää perintöä ovat esimerkiksi juhlat, käsityötaidot, tanssi ja musiikki, suullinen perinne sekä ruokaan tai luontoon liittyvät elävät perinteet. Se koskettaa meitä kaikkia arjessa ja juhlassa, työssä ja harrastuksissa. Aineettomaan kulttuuriperintöön sisältyy ilmiöitä, jotka elävinä ja muuntuvina säilyvät sukupolvilta toiselle.

Elävää perintöä suojellaan osana Unescon yleissopimusta aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta, jonka Suomen ohella on ratifioinut 180 maata. Suomessa sen toteuttamisesta vastaa Museovirasto. Sopimus on laaja-alainen kattaen elävän perinnön eri alojen suojelun, koulutuksen, tutkimuksen ja tallentamisen. Elävän perinnön suojelua on myös lastenkulttuuriin liittyvä työ kulttuuriperinnön osalta: kaikenlainen perinteeseen liittyvä työ kursseista tapahtumiin, esityksiin tai kannanottoihin.

Sopimukseen kuuluu myös aineettoman kulttuuriperinnön luettelointi, kansainvälisellä sekä kansallisella tasolla. Suomessa luettelointi on aloitettu vuonna 2016 avaamalla Elävän perinnön wikiluettelo. Se tarjoaa erilaisille yhteisöille mahdollisuuden esitellä omaa aineetonta kulttuuriperintöään sekä saada uutta tietoa elävistä perinteistä Suomessa. Wikiluettelosta löytyy jo 250 esimerkkiä yli 400 eri taholta! Ehdotuksia wikiluetteloon voivat tehdä erilaiset yhteisöt eli esimerkiksi yhdistykset, organisaatiot tai ryhmä yksityishenkilöitä. Luettelo on elävä asiakirja, jota täydennetään ja päivitetään jatkuvasti.

Aikamatkalla Sagalundin museossa ja lastenkulttuurikeskuksessa voidaan eläytyä entisaajan ihmisten elämään ja opetella monia elävän perinnön taitoja. Kuva: Visit Kimitoön.

Samalla luettelo on tilaisuus osallistua elävän perinnön monimuotoisuuden vaalimiseen.

Esimerkkejä löytyy kaikilta aihealueilta ja kaikkialta Suomesta. Mukana on koko kansan perinteitä, kuten saunominen, iltasatu ja karjalanpiirakoiden leipominen, mutta myös vähemmän tunnettuja perinteitä kuten Puruveden talvinuottaus ja Korsnäsin paidan valmistus. Wikiluettelosta löytyy myös kolmisenkymmentä lasten ja nuorten tekemää Meidän perintö -artikkelia maanvalloituksesta maksalaatikkoon. Oppilaiden tekstit ovat syntyneet Museoviraston oppimateriaalisivuston tehtävien innoittamana. Aina avoimeen wikiluetteloon kerätään jatkuvasti uusia esimerkkejä.

Unescon kansainväliset aineettoman kulttuuriperinnön luettelot ovat huikeaseva elävien perinteiden aarreaitta, joissa tällä hetkellä on 788 kohdetta 150 maasta. Suomen kohteet Unescon luetteloissa ovat saunomisperinne Suomessa, kaustislainen viulunsoitto sekä monikansalliset kohteet pohjoismainen limisaumaveneperinne ja käsityönä valmistettuun lasiin liittyvä tieto, taito ja tekniikat.

Lapset ja nuoret ovat perinteen kantajina avainasemassa: mitkä perinteistä elävät, siirtyvät, unohtuvat tai uudistuvat. Kulttuuriperintö on tärkeä osa identiteettiä, oli sitten kyse oman perheen, suvun, kotiseudun tai laajemman kansallisen kulttuuriperinnön kontekstista. Kulttuuriperintöjä on yhdelläkin ihmisellä monia ja tuntemalla omat juurensa on helpompi ymmärtää myös muiden kulttuurien perinteitä.

Museovirasto tekee yhdessä Kulttuuriperintökasvatuksen seuran ja muiden kumppanien kanssa työtä, jotta elävä aineeton kulttuuriperintö näkyisi myös koulujen ja kulttuurikeskusten työssä paremmin.

[Opi.aineetonkulttuuriperinto.fi](https://opi.aineetonkulttuuriperinto.fi)-sivusto tarjoaa tähän monenlaisia työkaluja.

Uusimpana työkaluna on syntynyt **Perintöhyrrä**, joka johdattelee lapset keskustelemaan elävästä perinnöstä kestäväen kehityksen näkökulmasta. Työkalun avulla erilaisten ryhmien on mahdollista viritellä mutkatonta keskustelua kulttuuriperinnöstä tai johdatella eri-ikäisiä oppijoita syvempään pohdintaan.

Työkalu on julkaistu jo 16 eri kielellä! Sen voi tulostaa maksutta Museoviraston sivuilta ja käyttää apuna työpajoissa. Hyrrän otsikointi noudattaa

opetussuunnitelmien laaja-alaisen osaamisen arvoperustaa ja kannustaa oppilaiden ja opettajien yhteiseen oppimisprosessiin.

Kannustamme kaikkia lastenkulttuurin kanssa työskenteleviä toimijoita mukaan elävän perinnön työhön. Vaikka aineettoman kulttuuriperinnön yksi tunnuspiirteistä on ylisukupolvinen jatkuvuus, aineetonta perintöä syntyy myös lasten ja nuorten keskuudessa ja heidän jokapäiväisissä kohtaamisissaan. Tärkeintä on lasten omaehtoinen toimijuus.

Tuokoon tämä opas inspiraatiota työhön!

**Tutustu Elävän perinnön
wikiluetteloon ja
Unescon aineettoman
kulttuuriperinnön
luetteloihin verkossa. Lisäksi
voit ladata Perintöhyrrän
eri kielillä, sekä tutustua
muihin elävään perintöön
liittyviin oppimateriaaleihin
Museoviraston
verkkosivuilla.**

AINEETON KULTTUURIPERINTÖ KOULUISSA

Johanna Björkholm, FT, johtaja, Finlands svenska folkmusikinstitut

Kaikki ihmiset ovat osa perinteitä ja kulttuuriperintöä. Varttuessamme olemme osallistuneet perinteisiin perheemme, koulumme ja yhteisöemme kautta. "Aineeton kulttuuriperintö" kuulostaa suurelta ja juhlalliselta, mutta ilmiötä on ehkä helpompi ymmärtää, jos sitä ajattelee "elävinä perinteinä". Nämä ovat asioita, joita ihmiset tässä ja nyt tekevät, tietävät ja osaavat ja joilla on yhteyksiä menneisyyteen. Jotta perinteitä voidaan pitää aineettomana kulttuuriperintönä, on myös tärkeää, että arvostamme niitä ja haluamme niiden jatkuvan tulevaisuudessakin.

Olemme yhteiskunnassamme tottuneet ajattelemaan, että kulttuuri-ilmaistusten suojelu tarkoittaa fyysisten esineiden, rakennusten tai ympäristöjen säilyttämistä nykytilassaan. Aineettoman kulttuuriperinnön osalta näin ei kuitenkaan voida tehdä. Elävät perinteet perustuvat perinteisiin tietoihin ja taitoihin käytännön tiedon muodossa. Se on tietoa, jota opitaan muiden ihmisten seurassa, jotta voidaan esimerkiksi tietää, mistä ja milloin kannattaa poimia puolukoita, miten ruisleipätaikinaa käsitellään, jotta saadaan hyvää ruisleipää tai miten sormilla soitetaan paikallisia lauluja sopivalla soittimella.

Aineettoman kulttuuriperinnön suojelu tarkoittaa, että erilaisilla toimilla varmistetaan elävien perinteiden säilyminen yhteiskunnassa. Opettaminen on keskeinen näkökohta, sillä perinteistä tietoa on siirrettävä uusille ja nuoremmille ihmisille, jotta se säilyisi hengissä. Nykymaailmassa ei ole itsestään selvää, että lapset ja nuoret viettävät aikaa vanhempien ihmisten kanssa oppiakseen käytännön tietoa elävien perinteiden takana. Kaikilla ihmisillä on kuitenkin oikeus kulttuuriperintöön, sillä se on osa ihmisyyttä. Elävien perinteiden ja perinteisen tiedon sisällyttäminen koulujen opetussuunnitelmaan antaa kaikille oppilaille mahdollisuuden tutustua paikalliseen kulttuuriperintöön.

Aineeton kulttuuriperintö ja Unesco

Käsitepari "*aineeton kulttuuriperintö*" on melko uusi yhdistelmä. Se otettiin käyttöön vasta 1990-luvulla. Vertaukseksi suomenruotsalaisissa sanomalehdissä käytettiin sanaa "*kulturarv*" jo 1880-luvulla – tosin

Kulttuuriosuuskunta Uulun järjestämässä Olkahisen koulutyöpajassa "Soiva runo" lapset pääsevät piirtämään musiikista inspiroituneena ja tekemään runotekstiä sekä soivaa taustaa runolle. Työpajassa yhdistetään perinteistä runolaulua monitaiteeseen työskentelyyn ja elektroniseen musiikkiin. Kuvaaja: Susanna Lylly

Kaustisen Nuorisoseuran tanssijoita Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla, etualalla Viljami Timonen ja Emma Linna. Kuvaaja: Lauri Oino/Kansanmusiikki-instituutin arkisto

vanhemmalla kirjoitusasulla *“kulturarf”* – kun taas suomenkielinen *“kulttuuriperintö”* on sanomalehdistössä jäljitettävissä vuoteen 1900. Aineettomasta kulttuuriperinnöstä keskusteltiin ensimmäisen kerran 1990-luvulla, kun YK:n kasvatustiede- ja kulttuurijärjestö Unesco alkoi valmistella uutta aiheeseen liittyvää yleissopimusta.

Niin sanottu maailmanperintösopimus, joka on itse asiassa nimeltään Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi, hyväksyttiin jo vuonna 1972. Ajan myötä oli kuitenkin käynyt selväksi, että vanhemmassa yleissopimuksessa kulttuuriperinnön määritelmä oli kapea ja lisäksi eurokeskeinen. Se rajoittaa kulttuuriperinnön koskemaan kestävästä materiaaleista tehtyjä monumentaalaisia rakennelmia ja alkuperäisessä kunnossa olevia alueita. Käytännössä on kuitenkin olemassa monia muita kulttuuri-ilmaisuja, jotka olisi myös tunnustettava kulttuuriperinnöksi.

Vuonna 2003 tuli voimaan Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Kun valtio allekirjoittaa yleissopimuksen, se sitoutuu harjoittamaan aineetonta kulttuuriperintöä suojelevaa kulttuuripolitiikkaa ja luetteloimaan aineetonta kulttuuriperintöä valtion alueella. Suomi ratifioi yleissopimuksen vuonna 2013 ja päätti perustaa Elävän perinnön wikiluettelon, johon kaikki halukkaat voivat dokumentoida tietoa aineettomasta kulttuuriperinnöstä ja elävistä perinteistä.

Unescon mukaan aineeton kulttuuriperintö koostuu viidestä osa-alueesta:

1. käsityötaidot – mukaan lukien ruoanlaitto
2. perinteiset esitykset – musiikki, tanssi, perinteinen teatteri jne.
3. perinteinen tietämys luonnosta ja maailmankaikkeudesta – miten luontoa, säätä, taivaankappaleita ja ihmisen paikkaa tässä kaikessa hyödynnetään ja hahmotetaan
4. suullinen perinne – myös perinteisen tiedon opettaminen tarinankerronnan kautta
5. sosiaaliset tavat – vuoden ja elämän juhlatavat, perinteiset pelit ja näytelmät jne.

Sagalundin museossa ja lastenkulttuurikeskuksessa opitaan omavaraistalouden ajasta muun muassa leipomalla omin käsin ruisjuurinäkkileipää leivinuunissa ja kirnuamalla itse voita.

Kuva: Sagalund/Visit Kimitoön

Yhdessä nämä edellä mainitut (vihreässä nostolaatikossa) osa-alueet muodostavat hyvin suuren osan perinteistä kulttuuria, ja yleissopimuksella pyritään välittämään niiden taustalla olevaa tietoa. Lisäksi Unesco pitää erittäin tärkeänä hyviä esimerkkejä siitä, miten eläviä perinteitä voidaan suojella.

Teoreettiset lähestymistavat kulttuuriperintöön

Käsityksemme kulttuuriperinnöstä perustuvat menneisyyteen juurtuneiden ja nykyhetkessä merkittäviksi koettujen kulttuurin elementtien korostamiseen. Lisäksi haluamme, että ihmiset tulevaisuudessakin pitävät niitä "omina" ja arvostavat niitä. Kulttuuriperintö voidaan siis tavallaan ymmärtää välineeksi, jolla luodaan siteitä ihmisten välille – ajan ja sukupolvien yli.

Kulttuuriperintöä koskevassa tieteellisessä keskustelussa erotetaan kolme eri kulttuuriperintötyyppiä: aineellinen kulttuuriperintö, aineeton

kulttuuriperintö ja luonnonperintö. Tehdään siis ero esineiden ja rakennusten sekä perinteisen tiedon ja luonnonympäristöjen välillä. Jaottelulla on joitakin etuja, erityisesti suojelun kannalta – kulttuuri-ilmaisujen suojeleminen kussakin luokassa edellyttää erilaisia lähestymistapoja. On kuitenkin epätarkoituksenmukaista yrittää luoda kiinteitä rajoja erityyppisen kulttuuriperinnön välille. Fyysisiä esineitä tarvitaan perinteisen tiedon harjoittamiseen, perinteistä tietoa tarvitaan historiallisten rakennusten kunnossapitoon, perinteiset luonnonympäristöt ovat itsestään selvä areena sekä rakennuksille että perinteisen tiedon harjoittamiselle ja niin edelleen. Luettelo aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön välisistä yhteyksistä voisi jatkaa pitkään.

Esineen kuten rukin säilyttäminen tarkoittaa usein sen suojelemista kulumiselta ja materiaalin rasitukselta. Sen käyttö lopetetaan, ja se asetetaan sen sijaan näytteille esimerkiksi museon vitriiniin. Tämä ei onnistu elävien perinteiden kohdalla – ilman perinteistä tietoa harjoitettavia ihmisiä sitä ei ole olemassa yhteiskunnassa.

Tavallaan voidaan sanoa, että perinteinen tieto on kokemukseen perustuvaa osaamista, jota osaavilla ihmisillä on – se tulee näkyviin vasta, kun he päättävät aktivoida tietämyksensä ja harjoittaa sitä. Tämä voidaan tehdä joko artikuloimalla se kielellisesti, kertomalla siitä tai harjoittamalla sitä. Kun perinteistä tietoa harjoitetaan, sitä voidaan myös dokumentoida ja arkistoida. Tämä luo tilannekuvan perinteeseen kuuluvasta ainutlaatuisesta esityksestä, jota voidaan käyttää myöhempien harjoittajien tukena.

Kulttuuriperintö voi toimia välineenä paikallisyhteisöjen vahvistamisessa. Niiden avulla eri sukupolvien edustajat voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään ja ymmärtää toisiaan paremmin. Kun tehdään yhdessä käytännön asioita, tutustutaan myös toisten arvoihin. Tämä avaa ovia uusille näkemyksille siitä, miten paikallinen yhteisö suhtautuu erilaisiin kulttuuri-ilmaisuihin. Kulttuuriperinnöstä tulee tällöin palapelin pala, jonka avulla voi ymmärtää oman paikkansa historiassa ja tuntea olevansa osa paikallista yhteisöä. Siksi se on myös tehokas resurssi kotouttamisen edistämässä ja yhteisön yhteenkuuluvuuden lisäämisessä. Lisäksi käytännön tietämys luo hyvän alustan eri-ikäisten ihmisten luontevalla kanssakäymiselle.

Toinen kulttuuriperintöön liittyvä mielenkiintoinen näkökohta on se, mitkä kulttuuri-ilmaisut saavat kulttuuriperinnön aseman. Kuka päättää, mikä

on kulttuuriperintöä? Tieteessä oletetaan yleisesti, että kulttuuriperintönä pidetään sellaisia kulttuuri-ilmaisuja, joista ihmiset puhuvat ja joiden perusteella he toimivat ikään kuin ne olisivat poikkeuksellisen merkittäviä. Tämä lähestymistapa tarkoittaa sitä, että Unescon yleissopimukset voidaan ymmärtää tehokkaaksi välineeksi kulttuuriperinnön nimeämisessä, mutta myös sitä, että paikallistasolla korostuneita kulttuuri-ilmaisuja pidetään kulttuuriperintönä. Kulttuuriperinnön asemassa on kyse siitä, miten suh- taudumme tiettyihin kulttuuri-ilmaisuihin. Kulttuuriperinnön asema ei ole luonnollinen eikä objektiivisesti olemassa oleva.

Elävät perinteet kouluissa

Valtaosa kouluista käsittelee jossain määrin eläviä perinteitä. Käytännön oppiaineissa kuten käsityössä, musiikissa ja liikunnassa opetetaan perin- teistä tietoa. Ehkäpä koulussanne vierailaan paikallisessa museossa, viete- tään joulun ja pääsiäisen kaltaisia juhlatapoja tai järjestetään aikamatkoja – kaikki nämä kertovat oppilaille elävistä perinteistä.

Kannattaa ottaa huomioon, että kaikissa yhteiskunnissa on ihmisiä, joilla on eritasoista perinteistä tietoa. Perinteisten taitojen harjoittaminen ku- ten vaikkapa pajupillin veistäminen vaatii paljon käytännön tietoa. Täytyy tietää, milloin materiaalia otetaan, miten kuori irrotetaan ja miten viillot ja mahdolliset reiät sijoitetaan oikean äänen ja sävelten aikaansaamiseksi. Toisin sanoen se vaatii paljon kokemusta. Paljon suurempi osa yhteiskunnan jäsenistä tietää kuitenkin vain, että elävä perinne on olemassa – he tietävät, että keväällä voi veistää pajupillejä, mutta heillä ei ole käytännön tietoa.

Mitä enemmän ihmiset tiedostavat perinteistä tietoa, sitä helpompi on suojella eläviä perinteitä. Tiedon levittäminen ja ymmärrys siitä, miten pe- rinteinen kulttuuri toimii, on erinomainen perusta suojelulle. Siksi on tär- keämpää, että elävät perinteet näkyvät ja niistä puhutaan opetuksessa kuin se, että kaikki oppilaat oppivat harjoittamaan käytännön taitoja. Lasten ja nuorten innostusta kuitenkin lisää se, että he voivat kokeilla ja osallistua käytännössä, vaikka lopputuloksena ei ehkä olekaan se, että he hallitsivat perinteen ja pystyisivät harjoittamaan sitä itse.

Nykyään useimmissa kunnissa on kulttuurikasvatussuunnitelma. Se sisäl- tää usein eläviä perinteitä ja on hyvä lähtökohta aineettoman kulttuuriperinnön tuomiseksi luokkahuoneeseen. Myös opetussuunni- telmaan sisältyy monia käytännön taitoja, jotka voivat hyvinkin liittyä

Köyden tekoa köyden tekolaitteella.

Kuva: Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto BARK.

perinteiseen tietämykseen. Aiheeseen voi yhdistää myös teemapäiviä ja -projekteja – antakaa oppilaille tehtäväksi keskustella vanhempien tuttavien kanssa käsityötaitoista, musiikista, ruokaperinteistä ja niin edelleen, tai kehittää koko koulun yhteinen projekti paikkakuntanne entisajan joulusta, jonka ympärille suunnittelette joulujuhlaohjelman. Mitä laulelkejä koulussanne tanssittiin ennen – miten ne voitaisiin sisällyttää koulun vuosikelloon nykyään?

Elävät perinteet ovat myös erinomainen tapa huomioida, että kaikilla ei ole samoja kulttuuritaustoja. Kaikki eivät ole tehneet samoja asioita tai noudattaneet samoja juhlatapoja – jos ei vietä joulua, mitkä ovat sen sijaan merkittäviä juhlatapoja? Ihmisiä on aina muuttanut uusille paikkakunnille, ja he ovat tuoneet mukanaan elävät perinteensä. Hyödyntäkää tilaisuutta huomioida ja juhlistaa paikkakunnan monimuotoisuutta, sekä menneisyyttä että nykyisyyttä! Tämä voidaan tehdä esimerkiksi sisällyttämällä koulun toimintaan ja tapahtumiin eri puolilla maailmaa juurtuneita perinteitä.

Nykyään emme voi luottaa siihen, että lapsilla ja nuorilla on yhteyksiä eri sukupolvien edustajiin kotipaikkakunnallaan. Koulu voi tarjota foorumin, jossa oppilailla on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa ja tutustua heihin elävien perinteiden kautta. Luonnollisin tapa oppia perinteistä tietoa on yksinkertaisesti oleskella ammattitaitoisten perinteiden harjoittajien läheisyydessä. Koulu voi tarjota lyhyitä mahdollisuuksia tällaiseen yhdessäoloon. Kutsukaa paikallisia ammattilaisia ja taitavia ihmisiä – erilaisista taustoista – sopiviin ajankohtiin kuten teemapäiviin. Pitäkää yhteyttä kotiseutuyhdistykseen, paikallismuseoon ja muihin aktiivisiin järjestöihin, jotka ovat kiinnostuneita elävistä perinteistä. Myös lastenkulttuurikeskuksien ammattilaiset voivat olla avuksi.

Elävistä perinteistä on aina erilaisia versioita – ei ole olemassa ”oikeaa” tai ”väärää” tapaa harjoittaa niitä. On kuitenkin olemassa tapoja, jotka ovat lähempänä historiallista tapaa tai kauempana siitä. Perinteinen tietämys on erinomainen alue luovuudelle samalla kun oppilaat oppivat lisää paikkakunnan historiasta. Esimerkiksi paikallista kansallispukua voi käyttää porttina historialliseen pukeutumiseen. Miksi kansallispuku näyttää juuri sellaiselta ja miten sitä käytettiin? Pyytäkää oppilaita suunnittelemaan nykyajan inspiroima kansallispuku ja kertomaan, miten sitä käytettäisiin. Perinteisten kulttuuri-ilmaisujen hyödyntäminen luovissa prosesseissa edellyttää kuitenkin sen tiedostamista ja kunnioittamista, mitä pidetään merkittävänä. Aina voi olla luova, mutta on myös tärkeää ottaa huomioon toisten arvot.

Unescon teemavuosi

Vuonna 2023 Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta täytti 20 vuotta. On myös kulunut kymmenen vuotta siitä, kun Suomi allekirjoitti yleissopimuksen. Lisäksi Euroopan kulttuuriperintöpäivien teemana oli aineeton kulttuuriperintö.

Miten koulunne voi huomioida aineetonta kulttuuriperintöä? Esimerkiksi juhlistamalla eläviä perinteitä teille sopivalla tavalla! Niistä kertominen ja tiedottaminen on hienoa, mutta vielä parempaa on antaa oppilaiden kokea ja kokeilla niitä. Samalla kiinnostuneet oppilaat voivat löytää kulttuuri-ilmaisuja, joista voi syntyä jopa elinikäinen kiinnostus.

Unescon yleissopimuksella pyritään suojelemaan aineetonta kulttuuriperintöä eli perinteisen tietämyksen säilymistä sellaisena kuin ihmiset jatkavat sen harjoittamista. Suuri kysymys on siis, miten tämä saavutetaan

meidän aikanamme. Yksi asia on kuitenkin varma: lapset ja nuoret ovat avainryhmä, kun on kyse elävistä perinteistä! Ellei heillä ole mahdollisuutta tutustua paikallisyhteisönsä kulttuuriperintöön, on vaikeampaa ymmärtää ja ylläpitää eläviä perinteitä tulevaisuudessa.

Unescon aineetonta kulttuuriperintöä koskevassa yleissopimuksessa tunnustetaan, että paikallisyhteisöt eli ihmisryhmät, jotka kokevat perinteen ”omakseen”, ovat prosessin liikkeellepaneva voima. Unescon mukaan paikallisyhteisö päättää, mitä pidetään merkittävänä aineettomana kulttuuriperintönä. Aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimus perustuu siis ruohonjuuritason näkökulmaan – paikalliset yhteisöt ovat omien perinteidensä asiantuntijoita, eivät tutkijat tai hallintovirkamiehet.

Tekemällä yhteistyötä paikallisten perinteiden harjoittajien kanssa koulut voivat osallistua aktiivisesti perinteiden suojeluun. Kenenkään opettajan ei oleteta tietävän kaikkea elävistä perinteistä. Oppilaat voivat kuitenkin oppia aineettomasta kulttuuriperinnöstä tekemällä mahdollisuuksien mukaan yhteistyötä paikallisten toimijoiden ja yhdistysten kanssa. Yrittäkää tuoda esiin eläviä perinteitä aina, kun huomaatte yhteyksiä opetuksenne. Tanssikkaa laululeikkejä, tehkää pääsiäisenä mämmiä ja laskekaa mäkeä laskeaisena, jotta saadaan pitkiä pellavia. Näin välitätte oppilaille perinteiden merkityksen – ja se on myös hauskaa!

Koulukasvimaatoimintaa Sagalundin museossa ja lastenkulttuurikeskuksessa.

Kuva: Mira Rehn

MITEN KULTTUURIPERINTÖKASVATUS VOI AUTTAA TAUSTALTAAN MONINAISTEN RYHMIEN KANSSA?

Ira Vihreälehto, toiminnanjohtaja vt Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

Olemme perineet meitä edeltäneiltä sukupolvilta erilaisia aineettomia ja aineellisia asioita ja tapoja, jotka vaikuttavat monin tavoin elämässämme ja ympäristössämme. Ne ovat **kulttuuriperintöä**, jota me puolestamme tulkitsemme, uudistamme ja välitämme eteenpäin tai hylkäämme ja unohdamme.

Kulttuuriperintö ympäröi meitä kaupungeissa ja taajamissa, luonnonmaisemissa ja arkeologisissa kohteissa. Se on kirjallisuutta, taidetta ja muistomerkkejä, se on esivanhemmilta opittuja taitoja ja tarinoita, joita kerromme, se on ruokaa, jota maistelemme, ja elokuvia, joita katselemme ja joista tunnistamme itsemme.

Kulttuuriperintöön voidaan ajatella kuuluvan kaksi eri osa-aluetta: aineellinen ja aineeton. Aineellinen kulttuuriperintö on käsin kosketettavaa materiaa, kun taas aineeton tuo usein tarinan aineen ympärille. Saunominen on esimerkki aineettomasta kulttuuriperinnöstä, rakennus, kiuas tai edes kesämökkin miljöö ei itsessään nostaa saunaa keskeiseksi suomalaiseksi kulttuuriperinnöksi, vaan saunomiseen liittyvät tavat, traditiot, perinteen siirtyminen, uusintaminen ja eteenpäin vieminen ovat saunaperinteen aineeton perintöydin. Samanlainen esimerkki on vaikkapa karjalanpiirakka, aineellinen naposteltava ja perinneherkku, mutta itse kulttuuriperintö karjalanpiirakassa on ruiskuoritaikinan, pulikan, uunin ja riisipuuron yhteisessä taiturimaisessa lopputuloksessa.

Kulttuuriperintö yhdistää meitä rajojen sisällä ja niiden ulkopuolella, mutta sitä voidaan käyttää myös erottamaan meitä, esimerkiksi nationalistisen tarinan rakentamisessa. Kulttuuriperintö on prosessimaista ja muuttuvaa: ihmiset uusintavat jatkuvasti kulttuuriaan ja ovat siinä luovia ja aktiivisia toimijoita. Omaksumme uusia perinteitä muista kulttuureista kuten vaikka Halloweenin vieton, samalla kun ottamaan arkeemme mukaan melkein kadotettuja omia traditioita, kuten hapanjuuresta leipomisen. Perinteemme päivittyvät jatkuvasti, esimerkiksi You Tubesta löytyy mainion raikas, eloisa

ja iloinen [video New Yorkin Suomi-koulun virpomisesta](#), joka uudistaa pääsiäisperinteen reippaalla kansainvälisellä otteella.

Suomalainen kulttuuriperintö on sekä eurooppalaista että globaalia kulttuuriperintöä, ja molemmat sisältävät jaettuja arvoja, kulttuureja ja muistoja. Juuri kulttuuriperintö yhdistää itseensä maailman moninaisuuden. Kulttuuriperintö liittyy yhteen niin sukupolvia kuin erilaisia ihmisiä ympäri maailman, sillä se heijastaa ihmisten ja ideoiden sekoittumista ja liikkumista yli rajojen vuosisatojen ja vuosituhansien aikana. Omassa ja toisen kulttuuriperinnössä tunnistamme, rakennamme ja päivitämme identiteettiämme.

Annoimme tehtäväksi erilaisista taustoista ja eri-ikäisille nuorille toteuttaa [video itselle tärkeästä kulttuuriperinnöstä](#), saimme monta erilaista, syvällistä ja pohdiskelevaa videota, Osallistavat videohankkeet parhaimmillaan vahvistavat yhteisöllisyyttä ja nostavat sellaisia näkökulmia tietoisuuteen, joiden kautta muistimme, historiamme ja nykyisyytemme päivittyy ja määrittyy. Usein asiantuntijat määrittelevät mikä on kulttuuriperintöä, mutta meidän keskeinen metodimme on nostaa esiin nuorten näkökulma ja mahdollistaa heidän toimijuuttaan luoden tilaa kenties vaietuille äänille ja haastaa stereotyyppisiä näkökulmia.

Me olemme kaikki yhdistelmä erilaisia kulttuuriperintöjä, kuten Kulttuuriperintökasvatuksen seuran opettajien täydennyskoulutukseen osallistunut opettaja kiteyttää: ”Ja myöskin niinkun sen ymmärtäminen, että me ollaan kaikki monikulttuurisia. Et meillä on kaikilla se, että me ei voida ajatella, et meidän repussa on samaa tavaraa.”

Mitä on kulttuuriperintökasvatus?

Yksi kulttuuriperintökasvatuksen haasteista on sen tunnistaminen. Huomaako opettaja viedessään oppilaita liikuntatunnilla hiihtämään, että ollaan ikaikaisen suomalaisen kulttuuriperinnön äärellä? Joskus kulttuuriperintö kuuluu valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan ja tulee viedyksi eteenpäin kaikissa kouluissamme, mutta useimmiten kulttuuriperinnön jakajan täytyy pitää kulttuuriperintöä tärkeänä ja merkityksellisenä, jotta tulee välittäneeksi sitä eteenpäin.

Kulttuuriperintökasvatuksessa oppijoita rohkaistaan tutkimaan erilaisia aineellisia ja aineettomia tapoja ja asioita, jotka liittyvät heidän omaan kotija kulttuuritaustansa. Omaan lähiympäristöön tutustumisen jälkeen painopisteen voi laajentaa kansallisen, eurooppalaisen ja maailman kulttuuri-

Sagalundin museossa ja lastenkulttuurikeskuksessa voi tutustua vanhan ajan koulupäivään ja harjoitella muun muassa kaunokirjoitusta mustekynällä.

Kuva: Visit Kimitoön

perinnön ymmärryksen, ilmiöiden ja erilaisten identiteettien tutkimiseksi ja niiden väliseksi vuoropuheluksi. Nykyisessä kulttuurien moninaisuuden maailmassa eri kulttuuriperintöjen ymmärtämistä ja niihin liittyviä taitoja voidaan pitää kulttuurisensitiivisyytenä sekä yhteistyötaitoina, joita tarvitaan arjessa, kouluissa, työpaikoilla ja juhlatilanteissa.

Kulttuuriperintökasvatuksen teemojen avulla luokassa voidaan pohtia myös ihmiskunnan tulevaisuutta ja maailmaa muuttavia kehityskulkuja, kuten alati uudistuvia mediaympäristöjä, teknologian kehitystä ja ilmastomuutosta. Samalla voidaan pohtia, muuttuuko ihminen teknologioiden kehittyessä ja millaiset asiat tuntuvat säilyvän aikajanoista riippumatta?

Opettajien ja kasvattajien merkitys kulttuuriperinnön vahvistajana ja uudistajana on suuri. Kouluissa rakennetaan identiteettejä – niin kansallisia, yhteisöllisiä kuin yksilöllisiäkin. Identiteettien kautta myös kulttuuriperintö määrittyy ja uudistuu. Määrittämisvaltansa takia kouluilla on myös suuri vastuu. Opettajat voivat esimerkiksi tietoisesti luoda tilaa vaietuille äänille ja haastaa suppean nationalistisia tai stereotyyppisiä näkökulmia.

Kulttuuriperintö ei tarkoita ainoastaan ylpeyttä herättäviä tai ilolla muistettavia asioita. Se voi herättää myös pitkäikäisiä ikäviä tunteita tai negatiivisia mielikuvia, joiden läpikäyminen ja tunnustaminen kulttuuriperinnöksi on yhtä kaikki tärkeää. Tällöin puhutaan vaikeasta kulttuuriperinnöstä.

Vaikea kulttuuriperintö synnyttää positiivisten mielikuvien sijasta negatiivisesti värittyneitä mielikuvia. Esimerkiksi sotien tapahtumat ovat vaikeaa kulttuuriperintöä. Vaikea kulttuuriperintö vaikuttaa meissä, vaikka siitä ei puhuttaisikaan museoiden näyttelyissä, oppikirjoissa tai mediassa. Sotatapahtumien erilaisten vaikutusten lisäksi Suomen pitkään vaiettua vaikeaa kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi monien vähemmistöjen, kuten saamelaiden, inkeriläisten ja karjalaisten kohtalot. Myös esimerkiksi holokaustia tai Suomen sisällissodan tapahtumia käsiteltäessä ollaan vaikean kulttuuriperinnön äärellä.

Vaikea kulttuuriperintö on noussut kansainväliseen keskusteluun. Maailmalla leviävä Black Lives Matter -liikehdintä nostaa keskusteluun mustiin amerikkalaisiin kohdistuvaa syrjintää, kolonialismi tai vaikkapa Lenin-patsaiden cancelointi on osa vaikean kulttuuriperinnön tunnistamista. Tallinnalaiset lukiolaiset saivat tehtäväksi miettiä heille tärkeää

kulttuuriperintöä ja he **pureutuvat videossa vaikeaan kulttuuriperintöön.**

Vaikean kulttuuriperinnön teemojen ymmärtäminen avaa oppilaille ihmis-oikeuksien kehityksen kaarta sekä ihmisoikeusloukkauksien, kuten holo-kaustin, taustoja. Oppilaat ja opiskelijat voivat pohtia demokratiaa, rauhaa, globaalia oikeudenmukaisuutta ja kestäväen tulevaisuuden rakentamista.

Kulttuuriperintökasvatuksen tarjoamat näkökulmat antavat osaltaan valmiuksia rakentaa yhteiskuntarauhaa ja kestäväen tulevaisuutta. Samalla oppija saa esimerkiksi valmiuksia toimia kulttuurisesti moninaisissa yhteisöissä. Kukin meistä kokee ja tulkitsee ympäristöä omalla tavallaan, omista kulttuurisista lähtökohdistaan käsin ja omiin arvoihinsa nojaten.

Lasten ja nuorten näkökulman vahvistaminen on edellytys kulttuuriperinnön säilymiselle ja kehittymiselle – ajassa elävän, dynaamisen kulttuuriperinnön tunnistamiselle, ylisukupolviselle välittymiselle sekä tulevaisuuden kulttuuriperintötaitojen määrittelylle. On tärkeää tuoda lasten ja nuorten ääntä esiin dialogilla.

Kulttuuriperintökasvatuksen aloittaminen on hankalaa, mutta lopettaminen lähes mahdotonta. Näin totesi kulttuuriperintökasvatuksen seuran koulutukseen osallistunut opettaja. Kun tunnistaa omaa ja toisten kulttuuriperintöä, ”kulttuuriperinnön tutkaa” on käytännössä mahdotonta laittaa pois päältä.

TYÖPAJAT

Työpajoissa osallistujat pääsevät tutustumaan elävään kulttuuriperintöön konkreettisen tekemisen ja vuorovaikutuksen kautta.

Menetelmät auttavat herättämään keskustelua ja syventämään ymmärrystä kulttuuriperinnöstä.

AIKAKAPSELI

Anni Järvelä, Lastenkulttuurikeskus Lykky

IKÄSUOSITUS: 6–13 v. • KESTO: 45 min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: –20 hlö

TAUSTAA

Kansakoululain säätämisestä tuli vuonna 2021 kuluneeksi 100 vuotta, minkä kunniaksi Lastenkulttuurikeskus Lykky kehitti ulkona tapahtuvan aikakapseliseikkailun.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Koulunkäynnin historiaan tutustutaan kahden, koulun ympäristöön piilotettavan aikakapselin avulla. Lopuksi koululaisten tehtävänä on miettiä, mitä he itse laittaisivat aikakapseliin omalta koulunkäyntiajalta. Tarkoituksena on avata koulunkäyntiin liittyvää kulttuurihistoriaa sekä herättää havainnoimaan omaa ympäristöä kulttuuriperinnön näkökulmasta. Työpajaa voi muokata palvelemaan opetussuunnitelman sisältöjä haluamallaan tavalla. Mukaan kannattaa mahdollisuuksien mukaan ottaa myös paikallisperinteeseen liittyvää esineistöä.

Työpaja sopii toteutettavaksi koulun omassa ympäristössä. Ohjaajaksi käy opettaja tai ulkopuolinen ohjaaja. Lisäksi tarvitaan kaksi säänkestävää kapselia, joihin kerätään materiaalia kahdelta eri aikakaudelta, esimerkit aikakapseleiden sisällöiksi sopivasta esineistöstä ”työpajan kulku”-osiossa.

Koulun henkilökunta suunnittelee, kuinka aikakapselit etsitään. Mahdollisia vaihtoehtoja voivat olla esimerkiksi: Kartta, geokätköily tai arvoitukset. Kapselit piilotetaan valittuun paikkaan ennen koulupäivän alkua. Aikakapseleista löytyy entisajan koulunkäyntiin liittyviä asioita.

Opettajat ohjeistavat etsimisen – oppilaat eivät koske tavaroihin itse, aikakapselin löydettyään.

TYÖPAJAN KULKU

Aina ei ole ollut niin, että lapset olisivat käyneet koulua. Suomen ensimmäinen koulu perustettiin Turkuun jo 1200-luvulla, mutta sitä saivat käydä vain ne, jotka opiskelivat papeiksi. 1700-luvulla oli kiertokouluja. Opettaja kiersi kylillä muutaman viikon vuodesta. Koulua kävi vain 1/3 lapsista.

- Ohjaaja havainnollistaa tätä erottamalla ryhmästä 1/3.

Tuohon aikaan lapsia tarvittiin apuna kodin töissä eivätkä kaikki saaneet mennä kouluun. Myöhemmin alettiin rakentaa koulurakennuksia.

100 vuotta sitten säädettiin oppivelvollisuuslaki, joka takasi sen, että kaikki lapset saivat käydä koulua.

- Ohjaaja kertoo milloin kyseisessä kunnassa on ollut ensimmäinen koulu.
- Ohjaaja kysyy oppilailta, tietävätkö he mikä on aikakapseli? Kerro, että koulun alueelle on piilotettu kaksi aikakapselia.

1900-luvun alun aikakapseli voi sisältää esimerkiksi:

- aapisen
- rihvelitaulun
- 6-päiväinen lukujärjestyksen
- mustekynän
- laulukirjan/nuottikirjan

Tutkiminen ja keskustelu

100 vuotta sitten oli olemassa sekä kansakouluja, että oppikouluja. Oppikoulu oli maksullinen ja sinne piti pyrkiä erikseen, mutta kansakoulu oli ilmainen ja kaikille avoin. Kirjoja tai muitakaan välineitä ei juuri ollut. Kirjaimia harjoiteltiin muun muassa rihvelitaululle. Lisäksi käytössä saattoi olla mustekyniä.

- *Esittele kynä, pullot ja kuivausliina, joita oppilaat ennen vanhaan valmistivat käsityötunneilla.*
- *Yritetään tunnistaa kirjaimia ja arvata sanojen merkityksiä vanhasta aapisesta. Vetäjä voi myös kaivaa taskustaan sisuaskin ja näyttää, että siinäkin on vanhoja kirjaimia.*

Kuri oli kovaa: esimerkiksi karttakepistä saattoi saada sormille! Kouluruoka oli tarjolla ensin vain köyhimmille, sittemmin kaikille. Lähinnä tarjolla oli velliä, puuroa tai keittoa. Maidot ja leivät tuotiin omasta kotoa.

- *Ohjaaja esittelee vanhan lukujärjestyksen ja kerrotaan, mitä aineita on ollut. Huomaavatko lapset, että koulua käytiin kuutena päivänä?*
- *Ohjaaja laulaa laulun vanhasta laulukirjasta (esim. ”Lapsoset ketterät kotihaasta”) – tunnistaako joku?*

1970–1980 -luvun aikakapseli voi sisältää esimerkiksi

- vohvelikankaisen ruokaliinan
- nokkahuilun
- ystäväkirjan
- koulukirjan
- leikkivälineen aikakaudelta, esimerkiksi Twist-narun

Tutkiminen ja keskustelu

Ollaan tultu aikaan, jolloin useiden oppilaiden vanhemmat ja opettajat kävivät koulua.

- *Ohjaaja ottaa esiin aapisen, josta joku saattaa jo tunnistaa, että samanlainen löytyy kotoa vanhemmilta.*

80-luvulla kaikki käyvät jo peruskoulua ja kouluviikko on viisipäiväinen. Oppiaineet ovat melko samoja kuin nykyäänkin. Oma nokkahuilu jaettiin silloin kaikille.

- *Ohjaaja esittelee vanhaa koulukirjaa ja kaunokirjoitusta – saavatko oppilaat selvää?*

Käsitöissä tehtiin vohvelikangastöitä. Tunnistaako joku, mikä on kyseessä? Ruokaliinaa käytettiin pulpetin suojana, jos ruoka syötiin omassa luokassa. Suomen lisäksi vain Ruotsissa on ilmainen kouluruoka.

- *Ohjaaja kertoo omista kouluruokamuistoistaan, mikäli ne asettuvat aikakaudelle.*

Tietokoneet yleistyivät vasta 80-luvun lopulla ja kännyköitä ei ollut eikä myöskään Snapchattia, Tiktokia tai muita sosiaalisen median kanavia. Silloin näiden virkaa toimitti esimerkiksi ystäväkirja.

- *Ohjaaja esittelee ja opettaa leikin omalta kouluajaltaan. Leikkiin liittyvää esineistöä voi piilottaa kapseliin tai tuoda muuten valmiiksi saataville.*
- *Lopputehtävänä mietitään, mitä oppilaat laittaisivat itse aikakapseliin tältä ajalta?*

OSALLISTAVA AIKAMATKA

Annina Ylikoski, Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto BARK

IKÄSUOSITUS: 11+ v. • KESTO: 1–4 viikkoa
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: koululuokka

TAUSTAA

Osallistaava aikamatka on mukaansatempaava opetusmenetelmä, jossa historiaa ja kulttuuriperintöä koetaan toiminnan, keskustelun ja draaman avulla. Osallistavassa aikamatkassa nuoret pääsevät osaksi tutkimusprosessia: he tekevät haastatteluja ja vierailevat arkistoissa keräämässä materiaalia aikamatkan käsikirjoitusta varten. Itse käsikirjoituksen kirjoittaa yleensä museopedagogi tai muu taidekasvattaja.

Osallistavaa aikamatka-menetelmää voidaan käyttää myös muissa hankkeissa, joissa kerätään tarinoita tai paikan historiaa.

Osallistava aikamatka-menetelmä voi tehdä itsenäisenä osana tai etukäteistyöskentelynä aikamatkaa varten.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Haastatteluja varten on hyvä kirjoittaa kysymykset etukäteen ja keskustella siitä, että jotkut aiheet saattavat olla arkaluonteisia tai vaikeasti vastattavia. Jos haastattelun haluaa nauhoittaa, on tärkeää kysyä lupaa etukäteen.

Pedagogin tulee tarkistaa arkistoiden materiaali etukäteen. Arkisto on yleensä uusi ympäristö nuorille, joten on hyvä katsoa ensin, millaista materiaalia arkistossa on ja miten se on saatavilla. on otettava huomioon, että monien nuorten on vaikea lukea esimerkiksi vanhoja kirjeitä, jotka on kirjoitettu kaunokirjoituksella. Myös verkossa oleviin digitaalisiin materiaaleihin on hyvä tutustua etukäteen; miten hakuja tehdään esimerkiksi digitaalisissa sanomalehtitietokannoissa.

Anna nuorille muutama viikko aikaa kerätä tietoa ja valmistella esityksiään, päätä päivä, jolloin kaikki esittelevät aineistonsa valitussa muodossa.

Materiaalista voi kirjoittaa aikamatkan, johon nuoret sitten saavat osallistua. Materiaalista voi myös tehdä erityyppisiä näyttelyitä.

TYÖPAJAN KULKU

Nuoret keräävät yhteisluovassa prosessissa historiallista tietoa esimerkiksi jostakin paikasta tai tietystä historiallisesta tapahtumasta. On hyvä aloittaa aikakauden esittelyllä, jotta kaikilla on yhteinen käsitys ajan yleisistä tapahtumista. Tämän jälkeen annetaan selkeä tehtävä, kuten haastattelujen tekeminen, kirjeiden tai vanhojen sanomalehtien etsiminen arkistoista (monet voivat olla myös digitaalisessa muodossa) tai muun digitaalisen materiaalin, kuten filminpätkien tai uutisfilmien, etsiminen.

Tehtävät kannattaa jakaa niin, ettei kaikkien tarvitse etsiä tietoa kaikesta. Yksi ryhmä voi esimerkiksi tutkia Lottien toimintaa, toinen säännöstelykortteja ja korvikkeita, kolmas evakkoja ja niin edelleen. Päätäkää myös, missä muodossa löydetty aineisto esitetään: PowerPoint, video tai vaikkapa TikTok-video.

Osallistava aikamatka-työpajan materiaali voi olla materiaalina, kun kirjoitetaan fyysisen aikamatkan käsikirjoitus.

Lue lisää
aikamatkamenetelmästä
ja osallistavan aikamatkan
käytöstä Erasmus-hankkeessa.

KESKIAIKAINEN RITARIKILPI

Vantaan lasten ja nuorten kulttuuripalvelut, Rebekka Harju

IKÄSUOSITUS: 4+ v. • KESTO: 45–60 min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 6-70*

** Massatapahtumissa lapset omien aikuisten kanssa: jopa 70 osallistujaa.
Työpajatoiminnassa lapset ilman omaa aikuista: 12 + ohjaaja.
Erityisryhmille 6 lasta + ohjaaja + yleisavustaja.*

TAUSTAA

Työpajassa valmistetaan konepahvista keskiaikainen ritarikilpi, johon valitaan oma hahmosymboli.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Työpajan voi järjestää ulko- tai sisätiloissa.

Tarvittavat materiaalit:

- Konepahvia (0,5 mm, koko A2)
- Maalarinteippiä (25 mm) ja tarvittaessa nitoja
- Tusseja, väriliituja (vaihtoehtoisesti redimix-maalia, vesikipot ja siveltimet, jos löytyy vesipiste ja aikaa kuivattaa töitä)
- Lyijykynät (sablunan jäljennys)
- Sakset (aikuisten ja lasten)
- Mattoveitsi (ohjaaja)
- Liimapuikko (jos käytössä tulostuskuvat, ei hahmosablunat)

Ohjaaja leikkaa askartelukartongista tai muusta paksusta paperista kilpimalleja (keskiaikaisten kilpien muoto), joiden avulla osallistujat voivat piirtää kilven muodon konepahviin. Alla esimerkkejä kilpien muodoista.

Ohjaaja valmistaa hahmosablunat konepahvista (hahmon muoto leikataan konepahviin mattoveitsellä). Kirjan lopussa olevasta linkkiliistasta löydät **kaksi linkkiä¹ ilmaiseksi hahmomalleihin sabluunoiden tekoa varten.**

Näiden hahmojen lisäksi, ohjaaja voi tehdä myös seuraavia eläinsabluunoita konepahvista leikaten:

- Susi (periksiantamattomuus, sinnikkyys)
- Orava (säästäväisyys, varovaisuus)
- Ilves (varovaisuus ja oveluus; valppaus, tarkkaavaisuus)
- Hevonen (nopeus, älykkyys)

Mikäli sabluunoita ei ole mahdollista tehdä, voi käyttää tulostuskuvia. Suosituskoko A3.

TYÖPAJAN KULKU

1. valitse kilpimalli ja piirrä sen ääri viivat A2 pahville
2. valitse hahmosabluuna ja piirrä sen ääri viivat lyijykynällä sabluunan avulla keskelle kilpeä (tai vaihtoehtoisesti valitse tulostetuista kuvista sopiva hahmo, väritä se ja leikkaa irti paperista. Kiinnitä se lopuksi keskelle värittämääsi kilpeä.)
3. väritä kilpi
4. leikkaa kilpi ääri viivoja pitkin konepahvista irti. Aikuinen voi auttaa
5. leikkaa konepahvista suikale käsivarsinauhaksi (noin 6 cm x 60 cm suikale)
6. kiinnitä käsivarsinauha kilven taakse maalarinteipillä. Lisäkiinnityksen voi tehdä tarvittaessa nitojalla

VILLASTA VALMISTA, KIERTEELLÄ KESTÄVÄÄ

Kristiina Tiainen, Sagalundin lastenkulttuurikeskus

IKÄSUOSITUS: 6+ v. • KESTO: 45+ min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 10 hlö

TAUSTAA

Sagalundin museon ja lastenkulttuurikeskuksen kiertävässä työpajassa tutustutaan omavaraistalouden ajan ihmisten elämään keskittymällä villaan, siihen liittyviin taitoihin ja merkityksiin. Samalla kun lapset saavat työpajassa omin käsin itse tekemällä kokea villan matkan langaksi, kytkeytyy tekeminen kokonaisuuteen, johon liittyvät niin laidunnetut perinnetekniset kuin vaatteiden paikkaaminen ja huolenpito. Tehtävissä avataan ovi toiseen aikakauteen ja elämäntapaan, mietitään eroja ennen ja nyt sekä päästään itse kokemaan toista aikaa käytännön käsitöiden kautta. Tavoitteena on avata keskustelu kestävydestä ja olemassa olevien materiaalien arvostuksesta jatkuvan uuden ostamisen vaihtoehdona.

Työpaja johdattaa kestävän kulutuksen ja sitä tukevan toiminnan, kuten käsitöiden ja kierrätyksen, pariin historian ja elämyksellisten kokemusten kautta. Työpaja voi parhaimmillaan herättää osallistujassa osaamisen tunteen ja lisätä tietoisuutta materiaalien käytöstä muillakin elämän osa-alueilla kuten paperin kulutuksesta.

Tänä päivänä langan alkuperä kiinnostaa taas ja esimerkiksi perinnetekniikka kehräys on Taitoliiton vuoden 2023 käsityötekniikka. Tässä työpajassa saadaan maistiaisen ja onnistumisen kokemus taianomaisesta hetkestä, jolloin lampaan pöyheä villa alkaa muuttua langaksi omilla käsillä yksinkertaisen värttinän avulla sekä nähdään myös tekniikan taitajan kehräävän. Käytännössä kehräyksen taito ei ole kuitenkaan pääasia, vaan onnistumisen tunne ja tunneside omiin juuriin ja sen ajan kestävään materiaalin käyttöön.

Lampaiden villa oli ennen vanhaan todella tärkeä ja arvostettu raaka-aine, josta pitkinä talvi-iltoina valmistui koko perheen voimin esimerkiksi lämpimiä vaatteita. Ennen niin lapset kuin aikuiset osallistuivat yhteisiin askareisiin ja yksi lasten tärkeimmistä töistä oli arvokkaiden lampaiden paimentaminen. Lampaiden laidunmaat ovat myös toisaalta tänä päivänä uhanalainen monimuotoinen perinneluontotyyppi.

Omavaraistalouden aikaan kuului myös positiivinen nuukailu – kallisarvoiset materiaalit käytettiin huolellisesti valmistusvaiheessa, esineitä ja vaatteita käytettiin uudelleen, korjattiin ja lopulta materiaalit kierrätettiin. Kun vaatteen on valmistanut itse alusta lähtien, ymmärtää sen arvon paremmin ja siitä haluaa myös pitää huolta.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Työpaja on suunniteltu kiertäväksi. Se voidaan toteuttaa esimerkiksi koulu- luokassa, mutta soveltaen samaa työpajaa on vedetty myös pop-in muodossa erilaisissa yhteistyökumppaneiden tapahtumissa.

Tarvittavat materiaalit

- Henkilö, joka osaa kehrätä värttinällä
- Villaa (miehellään kahta eri väriä, puhdasta ja valmiiksi karstattua, jos työpaja on sisätiloissa)
- Karstoja, vähintään 6 paria
- Värttinöitä, vähintään 5 kappaletta
- Vanha lampaantalja, jota saa leikata
- Käsikeritsimet
- Koululle lähetettävä ennakkotehtävä-kirje. Kirjeessä on lyhyt kuvaus omavaraistalouden ajan elämästä sekä siihen liittyviä keskustelukysymyksiä. Lyhyen, itse keksittävän, tarinan tarkoitus on ohjata miettimään elämää ennen vanhaan lasten näkökulmasta paimenlasten avulla. Tarina auttaa hahmottamaan villan matkaa vaatteeksi ja kylvää pienet ajatuksen siemenet villantyoöstön pitkään prosessiin, materiaalin ja käsityön arvolle ennen ja nyt. Tekstiä kannattaa muokata oman lähiseudun näköiseksi.
- Jälkitehtävä-kirje, jossa kehoitetaan lapsia pohtimaan ja piirtämään ideoita mitä rikkiäisillä vaatteilla voisi tehdä

TYÖPAJAN KULKU

1. Keskustellaan lyhyesti läpi mitä mietteitä ennakkotehtävän tarina herätti.
2. Käsikeritsimien käyttö.
 - Oikeaa lammasta esittää vanha lampaantalja, josta lapset saavat kokeilla leikata keritsimillä villaa.
 - Ohjaaja näyttää ensin, miten keritsimiä käytetään. Lapset voivat kokeilla itse opettajan valvonnassa, kun odottavat vuoroaan karstaamiseen tai kehräämiseen.
3. Villan karstaminen.
 - Selitetään myötä- ja vastakarva: villa tarttuu vastakarvaan.
 - Jos käytetään kahta eri väriä, efektiiväri asetetaan karstan keskelle, jotta värit eivät sekoitu liikaa.
 - Karstatessa kahvojen tulee olla eri suuntiin, ja villa "kammataan" kevyesti, ei painamalla.
 - Villa siirretään toiselle karstalle asettamalla kahvat samaan suuntaan.
 - Jokainen lapsi saa karstata oman villatupon, jota käytetään myöhemmin kehräämiseen.
4. Kehräminen värttinällä.
 - Kuitu kiinnitetään suoraan värttinän koukkuun.
 - Kierteen tekeminen: jos istuu, värttinän voi pysäyttää polvien väliin tai pyytää kaverilta apua estämään värttinän pyöriminen väärään suuntaan.
 - Yksi käsi varmistaa kierteen tasaisuuden, jotta valmistuva lanka ei purkaudu, samalla toisella kädellä ohennetaan villaa sopivaksi määräksi.
 - Kun lanka on tarpeeksi pitkä, sitä ei kiedota värttinän ympärille, vaan kaveri tai tuolin selkä toimii apuna kertaamiseen, jolloin lanka kerrataan kaksin kerroin. Näin jokainen saa heti oman langanpätkän mukaansa.

jatkuu seuraavalla sivulla

- Ylijääneet villat kerätään takaisin koriin, sillä villa on arvokasta kuitua, joka halutaan käyttää mahdollisimman tarkasti.
5. Jälkitehtävä
- Kun työpaja on ohi ja lapset ovat lähteneet välitunnille, jätetään jälkitehtävä-kirje lasten löydettäväksi näkyvälle paikalle luokkaan.
 - Kirjeessä lapsia pyydetään kirjoittamaan mietteitään työpajaan liittyen sekä piirtämään ideoita mitä rikkinaisista vaatteista voisi tehdä.
 - Isommat lapset voivat työpajan jälkeen käsityötunnilla oikeasti myös harjoitella vaatteiden paikkausta tai tuunausta, jos siihen on mahdollisuus.

VINKKI

Työn lomassa pohditaan, kuinka kauan veisi tehdä lankoja sukkiin ja koko perheen tarpeisiin. Puhutaan pitkistä talvi-illoista yhdessä käsistöiden parissa.

Keskustelu siirtyy nykyaikaan, kun lapset miettivät omia vaatteitaan: Onko joku itse tehty? Tuntuuko vaate arvokkaammalta, jos se on itse tai läheisen tekemä? Missä vaatteet on valmistettu? Miten voi huomioida ympäristön vaateostoksilla? Voiko lasten vaatteita korjata?

UNOHTUNEET EVÄÄT

Minnamaria Koistinen, Lastenkulttuurikeskus Verso

IKÄSUOSITUS: 0-6 v. • KESTO: 30–45 min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: n. 20 hlö

TAUSTAA

Unohtuneet eväät on toiminnallinen ja monitaiteinen draamatarina. Työpajan taustalla on paikallishistoria 1900-luvun alkupuolella, vanhat valokuvat ja esineet sekä kuvitteellinen tarina Eetu-pojasta, joka vie isälleen töihin eväät, jotka unohtuivat kotiin.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Työpaja toteutetaan isohkossa, liikkumiseen sopiva tilassa.

Tarvittavat materiaalit

- Vanhoja valokuvia oman paikkakuntasi perheistä, eläimistä, taloista, työpaikoista, metsästä ja hevosrattaista. Mahdollisimman suuria, esimerkiksi A3-kokoisia tulosteita.
- Vanha matkalaukku, jossa on ajankohtaan sopivia esineitä, eväät ja juomapullo, puupalikat/kepit (lehmänkello).
- Mahdollisesti istuinalustat.

TYÖPAJAN KULKU

Tarinassa isän työpaikka vaihtelee paikkakunnan historiasta riippuen. Perhe on vähävarainen, mahdollisesti suurperhe, joka asuu melko syrjässä metsän keskellä. Heillä saattaa olla muutama kotieläin kuten lehmä, sika ja kanoja.

1. Keskustellaan ensin valokuvasta ja katsellaan laukusta löytyviä esineitä.
2. Seuraavaksi ohjaaja kertoo tarinaa, jonka aikana toimitaan yhdessä tarinan mukaisesti. Löydät tarinan seuraavalta sivulta.
3. Kaikkia toimintoja ei tarvitse toteuttaa; pienempien kanssa riittää yksittäinenkin toimintatuokio. Isompien kanssa ohjaaja voi vastaavasti keksiä vielä lisääkin toiminnallisuutta.

Unohtuneet eväät: tarina ja toiminnalliset sisällöt

Auringon ensisäde ikkunan raosta osuu Eetun silmään ja herättää hänet. Kissa haukottelee ja venyttelee itseään, pian se valpastuu ja höristelee korviaan. Hiiri rapistelee porstuassa.

- *Liikutaan ja äännellään kissan lailla.*

Äiti on juuri astumassa ovesta sisään, kun hän meinaa kompastua ulos sän-täävään kissaan. Äiti saa juuri laitettua vesiämpärin lattialle, mutta poltto-puut putoavat.

- *Äiti astuu sisään ja puut putoavat (ohjaaja esittää äitiä ja pudottaa puupalikat lattialle).*

Isä herää äristen ja menee ulos. Vauva puhkeaa parkumaan. Isoveli, isot siskot ja pikkusisarukset heräilevät oljilta lattialta ja tuvan penkeiltä mutisten ja huokaillen. Äiti on jo saanut tulet hellaan.

- *Tehdään äänimaisemaa: ärinät, vauvan parku, mutinat ja huokailut.*
- *Halutessaan äänet voi rytmittää rytmikapuloiden kanssa (jos mukana) rytmikuvioksi esim. taa-taa (ärinä) ti-ti-ti-ti (parku) taa-ti-ti-taa-taa (mutinaa), taa-ti-ti-taa-aa (huokaus). Keksi itse kuvio ja/tai anna isompien lasten keksiä!*

Aamiaisen jälkeen isä lähtee töihin. Isot siskot jäävät äidin kanssa kotiin hoitamaan pienempiä lapsia. Eetu huokaisee, koska hän ei ole vielä tarpeeksi vanha isän apulaiseksi. Eetun mietteet katkaisee äidin huudahdus: "Voi kauhistus, isä unohti eväät!".

jatkuu seuraavalla sivulla

Eetu pääsee sittenkin isän työpaikalle, sillä hänen pitää lähteä viemään eväitä.

- *Tunteet (4-6v): Eetun pettymys/suru (ei päässyt isän mukaan töihin) – äidin hätäännys/kauhistus (eväät unohtuivat) - Eetun ilo/innostus (pääsee sittenkin viemään eväitä) – Eetun jännitys/pelko (joutuu yksin viemään eväitä) – äidin huolestuminen (miten Eetun matka sujuu).*
- *Tunteet voi esittää pareittain/rivissä vastakkain peilaten tunteita vuoron perään, tunne jähmetetään patsaaksi.*

Eetu lähtee eväiden kanssa metsän poikki. (Ohjaaja näyttää metsäkuva)

- *lähdetään kulkemaan ympäri tilaa: kiemurrellaan polulla, tasapainoillaan puun rungolla, kuljetaan upottavalla suolla, hypätään puunrungon yli... mitä vain keksii riippuen tilasta, lapset seuraavat jonossa perässä*
- *nähdään eri eläimiä ja kasveja, voidaan poimia matkalla marjoja ja sieniä*
- *voidaan laulaa metsä- ja eläinaiheisia lauluja*

Metsässä vastaan tulevat hevossrattaat. (Hevossrattaiden kuva)

Eetu pääsee rattaiden kyydissä isän työpaikalle. (Työpaikan kuva)

- *Kansanlaulu ja leikki Asikkalan puiset rattaat (Tule, tule leikkiin.1994. Gummerus Kirjapaino Oy)*
- *kärrileikki (4-6 v.): kuljetetaan paria jaloista, toinen kävelee käsien varassa*
- *Kun työt on tehty, pidetään evästauko ja katsotaan mitä eväitä Eetu on tuonut isälle. Ohjaaja voi kilauttaa esimerkiksi lehmänkelloa tauon merkiksi.*
- *Eetu lähtee takaisin kotiin. Äiti onkin jo huolestuneena odotellut Eetua ja ilahtuu hänen tulostaan.*
- *Ohjaaja kyselee lapsilta, mitä Eetu oli nähnyt metsässä ja työpaikalla.*
- *Tuokion päätteeksi voi leikkiä tai laulaa teemaan liittyen.*

VINKKI

Toimintaohjeet ovat ehdotuksia, eikä kaikkea ei tarvitse tehdä. Pienimmille riittää jokin yksittäinen toiminta tarinan väleissä. Keksi itse lisää!

Samasta temasta voi jatkaa myös eri taiteenalojen kautta tai toteuttaa tuokion suoraan esimerkiksi kuvataiteen, sanataiteen tai draamaharjoitusten avulla.

Lisää vinkkejä
tuokion jatkoksi tai
vaihtoehdoksi löydät
lastenkulttuurikeskus
Verson verkkosivuilta

KOULUKASVIMAATOIMINTA

Kristiina Tiainen, Sagalundin lastenkulttuurikeskus

IKÄSUOSITUS: 6+ v. • KESTO: 45–90 min x 4
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 5+ hlö

TAUSTAA:

Sagalundin museopuutarhuri viljelee koulukasvimaata kaikkien kunnan 1.–2.-luokkalaisten kanssa osana kunnan kulttuurikasvatussuunnitelman Museopolun ohjelmaa. Koulukasvimaatoiminnan tarkoituksena on oppia mistä ruoka tulee sekä pitää yllä ruuan viljelyyn liittyvää tietotaitoa.

Koulukasvimaatoiminta tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuksia kokemuksiin ja oppimiseen oikeastaan kaikilla ympäristökasvatuksen eri osa-alueilla. Työntämällä sormet multaani lapsi rakentaa luontevaa ja empaattista suhdettaan luontoon. Kasvun ihmettä seuraamalla karttuu tieto sekä ymmärrys ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Ilmiöiden ja omien havaintojen kautta opitaan erilaisia asioita ja käytännön tekemisen kautta kartutetaan uusia taitoja. Onnistuminen niinkin perustavalla tavalla tärkeässä asiassa kuin oman ruuan kasvattamisessa siemenestä lautaselle tarjoaa kokemuksen, joka vahvistaa uskoa omiin kykyihin vaikuttaa omaa elämää koskeviin asioihin.

Koulukasvimaata oppimisympäristönä tarjoaa loputtomat mahdollisuudet keskusteluille ja eri oppiaineiden ja monenlaisen elävän perinnön opettamiselle. Oppilaat voi esimerkiksi johdatella pohtimaan millaista ruokaa Suomessa syötiin silloin, kun ruoka kasvatettiin itse eikä juuri mitään tuotu ulkomailta? Miten ruokavaliota mahtoi silloin erota nykyisestä, syksyllä, talvella, keväällä ja kesällä? Voidaan pohtia sadon säilyttämistä eri aikakausina ja harjoitella säilömistä taitoja. Voidaan vertailla oman sadon vihanneksia kaupan vihanneksiin ja pohtia millaisen matkan kaupan vihannekset ovat kulkeneet kaupan hyllylle? Tai millaiset ympäristövaikutukset keinolannoitteiden ja torjunta-aineiden käytöllä on kaupallisessa viljelyssä? Isompien lasten kanssa voidaan laskea minkä verran maa-alaa tarvittaisiin esimerkiksi yhden perheen vuotuisen perunantarpeen kasvattamiseen?

Ruuan viljelyyn liittyvät myös monet vuotuisjuhlat ja niihin liittyvät perinteet ja uskomukset. Ihmiset juhlivat toisaalta kiittääkseen saadusta sadosta ja

toisaalta edistääkseen hyvää satoa tulevalle vuodelle. Vuosien kokemus luonnontarkkailusta pelloilla ja metsissä herkisti ihmisen tulkitsemaan pieniäkin luonnon antamia vihjeitä. Säätilojen muutoksia oli pakkokin tarkkailla ja oppia ennustamaan, jotta vuotuinen ravinnonsaanti saatiin turvattua. Toisaalta omilla teoilla ja juhlilla pyrittiin myös vaikuttamaan säätiloihin ja tulevaan satoon. Tätä perinnetietoa meille on säilynyt lukuisissa sanonnoissa ja juhlameinoissa, jotka voidaan luontevasti myös punoa mukaan koulukasvimaavuoteen.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT:

Tarvitaan ensinnäkin kasvimaata eli paikka, jonne voidaan perustaa kasvimaata tai rakentaa viljelylaatikoita. Esimerkiksi kunnan museon piha tai koulun oma piha. Koulukasvimaatoiminta soveltuu erinomaisesti museoiden pihoja elävöittämään ja näin museoiden kesähenkilökunta voi myös huolehtia kasvimaista koulujen kesäloman aikana. Jos kasvimaata tulee perustaa johonkin sopivaan aurinkoiseen paikkaan. Tämä kannattaa tehdä mieluiten jo edellisellä syksynä ja tähänkin puuhaan lapset voidaan ottaa mukaan. Toinen vaihtoehto on rakentaa viljelylaatikoita ja täyttää ne mullalla.

Tarvittavat materiaalit:

- lapio
- kastelukannu
- istutuslapio
- kottikärryt (ei pakollinen)
- harava (ei pakollinen)
- talikko (ei pakollinen)
- kuokka perunoiden istutukseen (ei pakollinen)

Monia työkaluja voi myös lainata. Jos lapsiryhmä on iso, olisi hyvä, että perustyökaluja on muutamia kappaleita kutakin.

Esikasvatukseen tarvitaan multaa ja ruukkuja. Ruukuiksi kelpaavat myös monenlaiset kierrätetyt astiat, kuten tyhjät ja pestyt maito- tai mehutölkit sekä rahka- tai jugurttipurkit.

Sitten tarvitaan tietysti kasvien siemeniä, joita voi saada lahjoituksina tai ostaa kaupasta. Satokauden lopuksi kannattaa muistaa myös kerätä ja kuivata talteen oman sadon siemenet ja esimerkiksi siemenperunat.

Erityisesti kylvö- ja istutusvaiheessa tarvitaan myös vettä, jotta taimet lähtevät itämään. Eli kohtuullisella etäisyydellä kasvimaasta pitäisi sijaita jonkinlainen vesipiste. Sadevesi kannattaa kerätä talteen tynnyreihin ja hyödyntää sitä. Kasvin on hyvä antaa kasvattaa syvät juuret ja hakea tarvitsemansa vesi syvältä maasta, joten kasveja on hyvä kastella maltillisesti. Kastelu on tarpeen erityisessä kuivuudessa ja silloin, jos kasvi roikuttaa lehtiään ja on vaarassa nuutua.

Yhteistyötä kannattaa tehdä myös paikallisten tallien tai muiden eläintilojen kanssa ja tiedustella eläinten lantaa lantakompostia varten.

Sadonkorjuujuhlaa ja ruuanlaittoa varten tarvitaan myös siihen soveltuva paikka, keittiövälineet sekä astiat kaikille oppilaille. Valmistettavat ruokalajit voidaan valita sen mukaan, millaiset keittiötilat ja -varusteet järjestävällä taholla on käytössään.

Puutarhaharrastajat ja -ammattilaiset ovat kullannarvoisia oppaita. Jos mahdollista, ota toimintaan mukaan tällainen puutarhakummi.

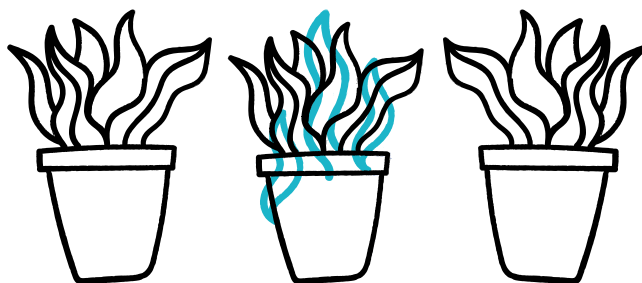
TYÖPAJAN KULKU

Esimerkki Sagalundin kasvimaatoiminnasta

Sagalundin Museopolun koulukasvimaakokonaisuus sisältää neljä tapaamiskertaa saman ryhmän kanssa, tapaamisten määrä voi kuitenkin vaihdella tilanteen ja tarpeen mukaan. Keväällä 1-luokkalaiset tavataan ensin joko koululla tai museolla. Ensimmäisellä tapaamiskerralla suunnitellaan kasvimaata ja kylvetään esikasvatusta vaativat siemenet ruukkuihin. Ensimmäisellä kerralla puhutaan myös siemenistä ja siitä, mitä kasvit tarvitsevat kasvaakseen. Seuraava tapaamiskerta on myöhemmin keväällä kasvimaalla ja silloin tehdään suorakylvöjä sekä istutetaan esikasvatetut taimet maahan.

Koulukasvimaapalstat sijaitsevat joko museon pihassa tai koulujen omilla pihalla. Kesän aikana museopuutarhuri pitää huolta kasvimaista tarpeen mukaan. Syksyllä tavataan taas sama lapsiryhmä, jotka nyt ovat 2-luokkalaisten. Tämä kolmas tapaamiskerta on sadonkorjuukerta eli nostetaan maasta juuret ja kerätään talteen saatu sato. Viimeinen eli neljäs tapaamiskerta on sadonkorjuujuhla, jolloin oppilaat valmistavat ruokaa saadusta sadosta ja lopuksi syövät valmistamansa ruuan.

jatkuu seuraavalla sivulla

Viljelyyn kannattaa valita sellaisia kasveja, joita lapset haluavat syödä ja joista voi valmistaa jotain sitten, kun sato on korjattu. On hyvä aloittaa viljely helppohoitoisilla lajeilla.

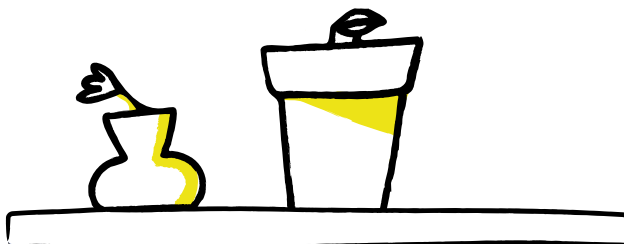
Hyviä ja helppohoitoisia kasveja ovat muun muassa peruna, kurpitsat, herneet, punajuuri, istukassipuli, salaatti, samettikukka, auringonkukka, kehäkukka ja härkäpavut.

Useimmiten lapset ovat innokkaita puutarhan hoitajia. Tärkeää on aluksi kertoa, mitä tehdään ja miksi. Sen jälkeen näytetään konkreettisesti, mitä tapahtuu työvaihe työvaiheelta. Isompi ryhmä on hyvä jakaa pienryhmiksi niin, että kaikille riittää työkaluja. Olisi hyvä että jokainen lapsi pääsee tekemään kaikki työvaiheet.

Ruuan valmistaminen yhdessä lasten kanssa vaatii jonkin verran etukäteissuunnittelua. Tarvitaan sopivat tilat ja riittävästi työvälineitä, niin että kaikki pääsevät osallistumaan. Jokaiselle riittää työtehtäviä: vihannesten pesua, pilkkomista, raastamista, taikinan tekoa, pöydän kattamista ja koristelua. Sagalundin sadonkorjuujuhlassa on valmistettu niin paikallista perinneruokaa prottoa kun villimpiäkin lapsille maistuvia herkkukokeiluita kuten suklaisia punajuurivohveleita.

Tarkemmat ohjeet eri vaiheisiin löytyvät [Sagalundin menetelmäoppaasta "Kädet multa! Koulukasvimaa alakouluikäisille"](#) sekä niihin liittyvistä video-ohjeista.

ÁHKUID BÁDJI – MUMMOJEN PAJA

Saamelainen lastenkulttuurikeskus MÁNNU / Saamelaiskäräjät

IKÄSUOSITUS: 6+ v. • KESTO: 60min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 12 HLÖ

TAUSTAA

Työpaja on tarkoitettu saamelaisyhteisön jäsenille, mutta menetelmät voivat toimia inspiraationa myös muissa yhteyksissä. Alkuperäiskansan kulttuurilliset erityispiirteet ovat säilyneet jopa satoja vuosia sukupolvelta toiselle ja ovat edelleen elävää saamelaista aineetonta ja aineellista kulttuuria. Konkreettisesti ne ovat esimerkiksi käsityö -menetelmien, mallien, koristelun, materiaalien, sanontojen, ilmaisujen, joikujen, terminologian, luontoyhteyden siirtämistä sukupolvelta toiselle. Kaikilla lapsilla ja nuorilla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta oppia kulttuuriperintöön liittyviä sisältöjä.

Saamelainen lastenkulttuurikeskus vahvistaa lasten ja nuorten saamelaista kulttuuri-identiteettiä ja luo luonnollisia saamen kielen käytön tilanteita työn ja tekemisen kautta. Keskus edistää toimintansa kautta saamelaista aineellista ja aineetonta kulttuuria.

Perinteisen tiedon haltijat ja perinteen taitajat ansaitsevat arvonsa. Áhkut, mummut ovat heitä, joilla on arvokas tieto, rauhallinen ote, varma ääni ja osaavat kädet. Pajassa käyttäydytään avoimin mielin ja kunnioitetaan vanhempien sukupolvien osaamista.

Sukupolvien välinen yhteisöllinen tapahtuma on vuorovaikutuksen lisäämistä ja oppimismalli tulee historiasta. Tätä paja- mallia on mahdollista soveltaa myös suomalaisen kulttuuriperinnön vaalimiseksi ja oppimiseksi. Saamelaiset kulttuuri-ilmaisut ja menetelmät opitaan kuitenkin yhteisön sisällä ja ohjaaja on aina saamelainen, joka on kasvanut saamelaisyhteisössä.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Työpaja soveltuu järjestettäväksi non stop- toimintana tapahtuman yhteydessä tai erillisessä tilassa. Sopivia paikkoja on monenlaisia, esimerkiksi käsityöyhdistyksen tila, koulu, luonto, piha tai leiri.

Luodaan enkulturaation areena, luonnollinen tila. Enkulturaatio on

perinteisen tiedon siirtämistä. Paikassa täytyy olla tietynlainen ilmapiiri ja rauha, jossa mahdollistetaan nuorille kulttuuriperinnön oppimistapahtuma. Määritellään paikka tai tapahtuma, jonka yhteyteen kokoonnutaan kokeilemaan ja oppimaan. Pohditaan mikä on suvun, yhteisön, kylän erityispiirre tai mikä on yhteistä kaikille. Tiedostetaan järjestäjänä, tuottajana, että kulttuuriperinnön siirtäjät, joilla on paljon perinteistä tietoa ja osaamista ovat tärkeitä osajia, vaikka muodollinen kelpoisuus puuttuu. Áhkuille esitetään helppo työpajarakenne työpajarakenne:

1. oma yhteys ja kokemus,
2. materiaalin tai käsityön esittely: autenttisella jo käytössä olleella vanhalla käsityöllä ja mahdollisella nykyaikaisella variaatiolla, jossa on käytetty samaa materiaalia tai työtappaa.
3. tekeminen, kokeilu
4. kokemuksen ja haasteiden sekä onnistumisien arviointia.

Ohjaaja konkretisoi oman yhteyden ko. työtappaan, mitä tehdään pajassa, konkretisoidaan mahdollisesti autenttisella jo käytössä olleella käsityöllä tms.

Käsityöyhdistykset (Sámi Duodji), kotiseutu-museot, kulttuuritapahtuma, koulu, ja muut vastaavat toimijat voivat olla hyviä yhteistyökumppaneita.

Järjestäjä hankkii materiaalin tai pyytää ohjaajia tuomaan tarvittavan materiaalin ja työvälineet korvausta vastaan.

TYÖPAJAN KULKU

Kokeillaan käsityön, duodjin-menetelmiä. Jokainen osallistuja kokeilee. Samalla opitaan terminologiaa. Valitaan 2–3 erityistä pajan aihesisältöä. Ryhmä jaetaan ja kierrätetään pajoissa tunnin aikana.

ÁHKUID BÁDJI sisälsi kolme pajaa: poron koipinahkojen pehmitys NEASKIN, perinteisen nauhan punominen RUVDEN (nauhan punontaa neljällä langalla) ja GÁMASUOIDNI kenkäheinien pehmitys talvea ja käyttöä varten. Työpajat ovat samalla alueella tai tilassa mutta tarvittavan etäällä toisistaan, jotta tarvittava intensiivisyys ja mielenkiinto säilyy paja-toiminnassa. Mahdollistetaan osallistujille turvallinen oppimisympäristö.

KESKUSTELUA JA POHDINTAA

Valitse alueeltasi, kylästäsi, yhteisöstäsi tai kotimaastasi tarpeeksi etäiset, ehkä jopa arkiset askareet, joita lapsi tai nuori voi kokeilla. Useasti se avaa aisteja ja palautta nuoren teknologian aikakaudelta juurevaan tilaan. Kokeilun ja oppimisen jälkeen jalostetaan työpaja laajemmaksi tekemiseksi, toteutetaan jopa valmiiksi käsityöksi asti. Jatkuvasti muuttuvassa maailmassa lisätään ymmärrystä käsityön tekemiseen ja käsien harjaantumiseen eri vaiheiden kautta ennen kuin lopullinen käsityö on valmis. Lapsille ja nuorille on merkityksellistä kohdata iäkkäämpiä ohjaajia. Sukupolvien välisiä kohtaamisia tulisi lisätä hyvinvoinnin lisäämiseksi ja jatkuvuuskäsitteen sisäistämiseksi. Aineettoman kulttuuriperinnön työpajan sisältöön voi tutustua ja sen taitoja voi harjoitella, mutta perinteiden syvempi merkitys avautuu vain yhteisöön kuuluville. Erityinen huomio nousee paikalliseen kulttuuriperintöön ja sen merkitykseen ihmisille.

RAPAPALLIT JA IHME PILLIT

Henna Leisiö, Kulttuurikattila

IKÄSUOSITUS: 4+ V. • KESTO: 30–90 min
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 0-25 hlö

TAUSTAA

Rapapallit ja ihme pillit- työpajassa oleellista on päästä itse kokeilemaan erilaisia perinnesoitimia. Menetelmänä on siis nimenomaan itse testaaminen, sillä aiheesta puhuminen ilman konkreettista instrumenttia ei ole erityisen innostava. Kaikista hedelmällisintä on päästä testaamaan soitimia luonnossa, metsässä tai pellolla. Mikäli pajaan liittyy soitinrakennusta, voi osan siitäkin toteuttaa ulkona.

Suomalaisesta soitinperinteestä tiedetään yleisesti vähän, muutoin kuin alan ammattilaisten tai harrastajien keskuudessa, ja sitkeässä istuu yhä ajatus siitä, että kansanmusiikki on tylsää. Syy-seuraussuhteet ovat perinnesoitimien kanssa helppo hahmottaa, samoin ajatus siitä, että musiikilla on usein ollut ihan oikeita käyttötarkoituksia. Ylipäätään omaan perinteeseen tutustuminen laajentaa aina maailmankuvaa, etenkin kun musiikin puolella lähes kaikki on globaalia. Tämä pajaformaatti on pyörinyt pitkin Suomea jo kaksi vuosikymmentä, ja löytyy yhä Kulttuurikattilan nettisivuilta.

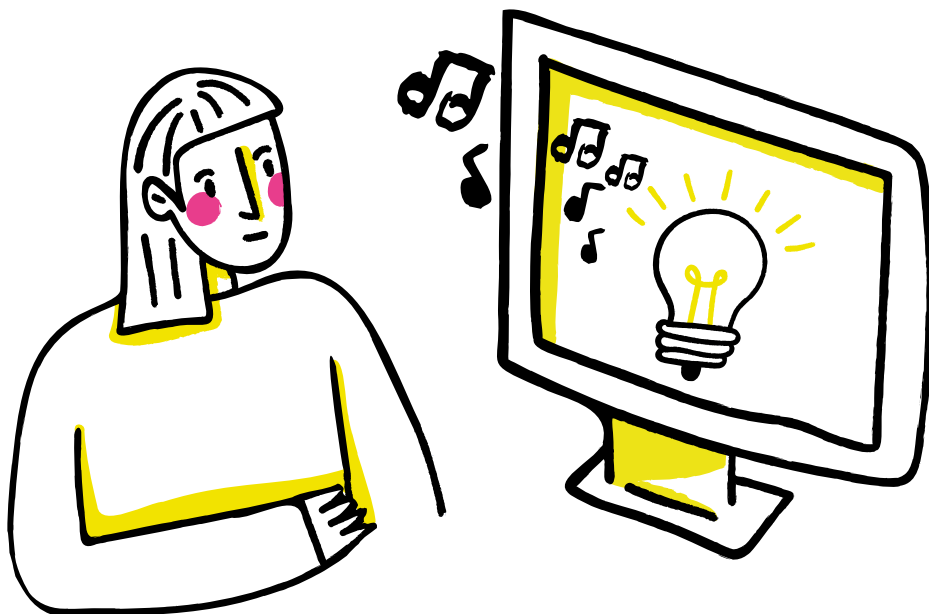
Pajan teemoja olisi helppo jatkaa missä vain kerho-, vaka-, tai kouluopetuksessa melkein mikä vain aiheen kautta, sillä se liittyy niin moneen. Ei kun kehittelemään lisää!

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Työpajan voi toteuttaa luokassa tai ulkona, kunhan alussa soitinten esitelyvaiheessa on käytössä pöytätilaa. Jos soittimia ei ole omasta takaa, yhteistyökumppaniksi voi pyytää esimerkiksi Kulttuurikattilaa tai Uulun liikkuvaa lastenkulttuurikeskusta, joiden soitinkokoelmat mahdollistavat koko luokan yhteissoiton.

Mikäli ollaan luokassa, pulpetit on hyvä raivata sivulle ja ottaa tuolit puolikaareen.

Jos aihe on osallistujille täysin outo, sitä voi käydä lävitse ennen työpajaa lukuisten eri alojen kautta. Asiaa voi lähestyä biologian (esim. perinnebiotoopit, jotka liittyvät laidunnukseen ja paimenperinteeseen), käsityön tai historian avulla, katsomalla valokuvia, käymällä kotiseutumuseossa tai etsimällä vaikkapa Youtubessa olevia ääninäytteitä.

TYÖPAJAN KULKU

Rapapallit ja ihme pillit-työpaja avaa perinnesoitinten historiaa esimerkiksi paimenten kautta, heillä kun on ollut ratkaiseva rooli varhaisina musiikin ammattilaisina. Toki pajassa olevia instrumentteja ovat soittaneet ihan tavallisetkin ihmiset ihan muissakin tilanteissa, mutta paimenen kautta asiaan pääsee hyvin sisälle.

1. Soittimet jaetaan pajassa perinteisesti kolmeen kategoriaan: kommunikaatiosoitimiin, huiluihin ja pilleihin ja muihin varsinaisiin huvisoitimiin.
2. Kommunikaatiosoitinten kohdalla selitetään globaalia tapaa viestiä musiikilla, niin äänen kuin soittimenkin avulla. Puhutaan ja esitellään käyttötarkoituksia esimerkiksi sarville, torville, lakuttimille, pärrille, julmuille, kelloille ja piiskuille. Harjoitellaan pätkä kyylausta ja lauletaan esimerkkinä laulu, joka on muodostunut karjankutsusta. Soitinten kokeilun jälkeen testataan loitsua, jossa häädetään petoja pois, ja soitetaan siihen yhteiset varoitusäänet.
3. Huilut ja pillit on Suomen runsaslukuisin perinnesoitinten osa, josta käydään lävitse ainakin pitkähuilut, erilaiset pillit, soitut, mänkeri, liru ja muut erilaisia nykypäivän soittimia imitoivat lehdykkäsoittimet. Esittelyssä on toki myös soropilli, pajupilli ja kukkopilli, Suomen ensimmäiset ja levinneimmät populaarisoittimet!
4. Viimeiseksi puhutaan soittimista, joilla on tehty musiikkia jo ihan huvikseen. Käydään läpi rapapallit ja munniharput, jouhikot ja kantelet. Tanssitaan pätkä esimerkiksi ketjuntanssia ja opetellaan joku aiheeseen liittyvä kansanlaulu, jolla tanssia voi säestää. Lopuksi otetaan vielä pitkähuilut, kanteleet, rapapallit ja mahdollisesti muitakin soittimia yhteiseen loppubiisiin.

POHJOISSAVOLAISET JUTTUTUVAT- PERINTEET NÄKYVÄKSI

Mervi Eskelinen, Lastenkulttuurikeskus Lastu

IKÄSUOSITUS: 4+ v. • KESTO: 2–3 h.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ:

TAUSTAA

Työpajoissa perehdytään perinteisiin ja kulttuuriperinteiden siirtämiseen sukupolvelta toiselle, ihmiseltä toiselle. Ajatuksena on monenlaisten ja eri-ikäisten ihmisten kohtaaminen ja toinen toiselta oppiminen. Juttutuvat siis muotoutuvat kyläläisten mielenkiinnon, osaamisen ja tarpeiden mukaan.

Yhdessäolosta halutaan luoda vuorovaikutteisia tilanteita ja jatkumoa, joissa kaikilla on mahdollisuus kokea olevansa osa kokonaisuutta. Tapaamisissa hyödynnetään taiteen ja käsityön menetelmiä. Niiden avulla keskusteluille, pohdinnoille ja oman osaamisen esittelylle luodaan kohtaaminen mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Työpajat eivät ole taidepajoja, vaan yhteinen tekeminen antaa lisäarvoa tarinoiden kerronnalle ja tekeminen voi helpottaa yhteisen jutunjuuren löytämistä. Juttutupien pajiin osallistuminen ei edellytä aiempaa osaamista tai kokemusta tekemisestä.

Eri sukupolvia yhdistävien juttutupien tavoitteena on, että yhdessä pohditaan mitä ovat perinteet, joiden halutaan säilyvän, pysyvän elinvoimaisina ja siirtyvän sukupolvelta toiselle. Yhdessä pohditaan myös, mitä tuoreita ja uusia perinteitä on syntynyt tai voidaan synnyttää.

Juttutupiin on työstetty Lastussa kahden vastakkain istuttava kiikkustuoli. Kiikkustuolin sylissä tarinankerronta herää ja monenmoiset kertomukset löytävät kuulijansa.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Yhteistyökumppaneiksi haetaan kunnassa toimivia yhdistyksiä tai järjestöjä sekä kulttuuritointa.

Kohtaamispaikan olisi hyvä olla kuntalaisille tuttu ja helposti lähestyttävä. Yhteistyökumppaneiden avulla ja heidän verkostojaan käyttäen toteutetaan tapahtuman markkinointi. Tapahtuma voidaan joissain tapauksissa räätälöidä myös esimerkiksi pelkästään yhdistysten jäsenille, joskin varsinainen tavoite on kuitenkin kaikille asukkaille avoin toiminta.

Työpajat koostuvat luovasti muunnelluista perinteisistä tekniikoista ja materiaaleina käytetään pääasiassa luonnon- ja kierrätysmateriaaleja. Työpajan järjestäjä huolehtii materiaalit pajan käyttöön.

Esimerkkinä Iisvesi: Juttutuvat, Yhteistyökumppanina Iisvesi-seura

Paja 1:

Iisveden tarinoita, perinteitä ja tekemistä työpajassa. Rakennettiin pienoismalleja Iisveden raitin rakennuksista. Työpaja toteutettiin Iisvesi-seuran järjestämässä vanhojen kuvien katseluillassa. Kuvien katselun lomassa sai koota kierrätetyistä puumateriaaleista haluamansa talon vanhalta raitilta. Kuvien ja tarinoiden perusteella rakentui kolmiulotteinen kylänraitti, ihmisten muistojen mukaan.

Paja 2:

Iisveden raitin pienoismallin rakentamista Iisvesi-päivänä. Edellisessä pajassa aloitettu Iisveden kyläraitti kasvoi ja tekemiseen saivat osallistua kaikki tapahtumassa kävijät. Näin muistojen rakentamiseen pääsivät osallisiksi myös kesäasukkaat ja vierailijat.

Iisvesi-päivään toinen paja oli suunniteltu lapsille, jotka saivat rakentaa oman unelmiensa kylän Iisveden kyläraitin oheen.

TYÖPAJAN KULKU

Esimerkkinä Rautavaara: purkukoulun historiaa ja tarinoita

1. Koulumuistot kuvina ja tarinoina

Ensimmäinen Juttutupa järjestettiin Rautavaaran kirjastossa yhteistyökumppanina Rautavaaran kunta. Juttutupa-ajatus on Rautavaaralla ajateltu osaksi tiedonkeruuta purkutaiteen ohessa. Kunnan vanha koulu on käyttökiellossa sisätilaongelmien vuoksi ja se puretaan vuoden aikana. Tietoa kerätään koulun historiasta ja toiminnasta kylän keskeisenä kohtaamispaikkana.

Osallistujat toivat mukanaan valokuvia kouluajoilta ja keskustelua syntyi luontevasti kuvien äärellä. Paikalla oli rohkeita tarinankertojia. Tarinat myös äänitettiin ja niitä on tarkoitus käyttää myöhemmin Rautavaarakirjan kokoamisessa. Tarinat pääsivät myös Tarina-kansioon, jota koottiin Rautavaarapäiville kuntalaisille katseltavaksi. Juttutuvan kädentaitopajassa pääsi tekemään teoksen koulun ajoista. Materiaalina tuohet, kaarnat ja tikut, joista voi rakentaa muistojen kuvan.

2. Koulumuistoja käsitöinä

Sarjan toinen Juttutupa pidettiin myös kirjastossa. Kirjasto on pienissä kunnissa hyvä, matalankynnyksen kohtaamispaikka. Tämän kerran teemana oli koulumuistot ja niihin liittyvät käsityö- ja taideaineet. Osallistujat toivat mukanaan vanhoja piirustuksia, maalauksia ja käsitöitä jopa 50-luvulta saakka. Nämä esineet ja kuvalliset työt herkistivät hienoilta keskusteluille. Kädentaito pajassa muotoiltiin savesta muistoja esineiksi.

Nämä työpajat perustuivat keskusteluille ja muistoille. Jaettiin tietoa koulun historiasta ja yleensä koululaitoksesta verrattuna tähän päivään. Osallistujat olivat ikäihmisiä, mutta tällaista tietoutta olisi tärkeää jakaa myös nuoremmille sukupolville. On olemassa paljon tarinoita ja kertomuksia. Vahvasti tuli ilmi myös tarve kuuntelulle. Kuka kuuntelee minun tarinaani ja kenellä on aikaa?

AJATUSAUKKO

Kulttuurikeskus PiiPoo

IKÄSUOSITUS: 6–16 V. • KESTO: 10–15 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 5–25*

** iso ryhmä kannattaa jakaa*

TAUSTAA

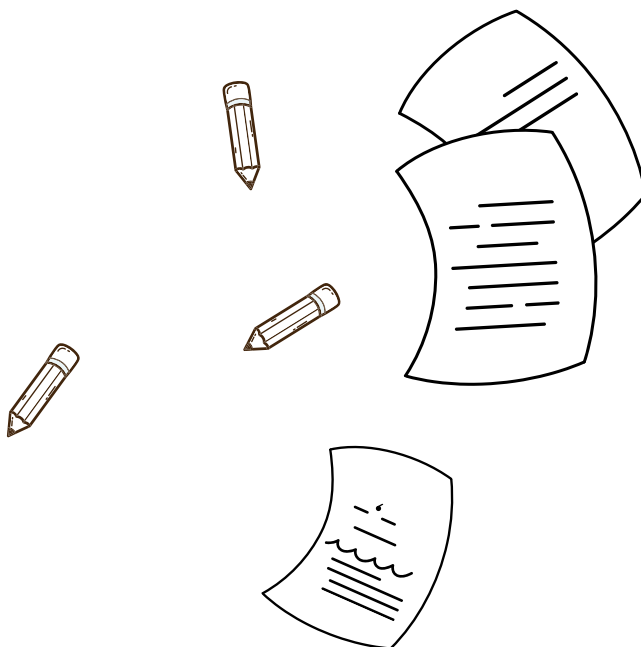
Tavoitteena on synnyttää yhteisen tekemisen kautta yllätyksellisiä tekstejä ja ajatusten vaihtoa. Madaltaa kynnystä tekstin tuottamisesta. Harjoitteessa ei voi tehdä väärin, sen tavoitteena on ryhmäytyminen ja tutustuminen.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Tila voi olla esimerkiksi luokkahuone, jossa on tilaa istua piiriin tai muuhun selkeään muotoon, jotta jokainen näkee helposti, ketkä ovat vieressä.

Tarvittavat materiaalit:

- A4 paperit ja kynät

TYÖPAJAN KULKU

Aseta paperit vaakasuuntaan ja piirrä keskelle mahdollisimman suuri ympyrä tai muu muoto, ikään kuin aukko paperin keskelle. Ohjaaja antaa aiheen, josta kirjoitetaan lause tai muutama sana tähän piirrettyyn aukkoon. Aiheen voi valita ryhmän mukaan, esimerkiksi jokin luokassa esillä ollut teema, osallistujien päivän mieliala, ajatus ohjaajan näyttämästä kuvasta tai soittamasta musiikista, tai muu haluttu aihe. Valinta riippuu siitä, mitä halutaan käsitellä ja mikä on harjoituksen tavoite.

Jokainen ryhmän jäsen kirjoittaa jotain jokaisen paperille, jatkaen edellisten kirjoituksia. Paperit laitetaan kirjoittamisen jälkeen eteenpäin myötäpäivään. Tarkoituksena ei ole luoda yhtenäistä tarinaa (vaikka niin voi halutessaan tehdäkin), vaan antaa mielleyhtymien viedä.

Esimerkki:

- Henkilö 1 kirjoittaa aiheesta ”mielikuvitus”: Peikko sängyn alla.
- Henkilö 2 jatkaa: Hus pois peikko!
- Henkilö 3 lisää: Hammaspeikot asuvat suussa.
- Henkilö 4 jatkaa: Hammaskeijut käyvät kylässä....

Lauseiden ei tarvitse jatkua loogisesti. Kun paperi palaa takaisin sen alkuperäiselle kirjoittajalle, se luetaan. Tekstit voi jakaa yhteisesti, koska ne ovat yhteisiä tuotoksia.

TAJUNNANVIRTA-RUNO

Kulttuurikeskus PiiPoo

IKÄSUOSITUS: 6–16 v. • KESTO: 10–15 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 5–25

TAUSTAA

Matalan kynnyksen harjoitus, joka innostaa kirjoittamaan

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Tilalle ei ole erityisvaatimuksia.

Tarvittavat materiaalit:

- A4 paperit ja kynät.

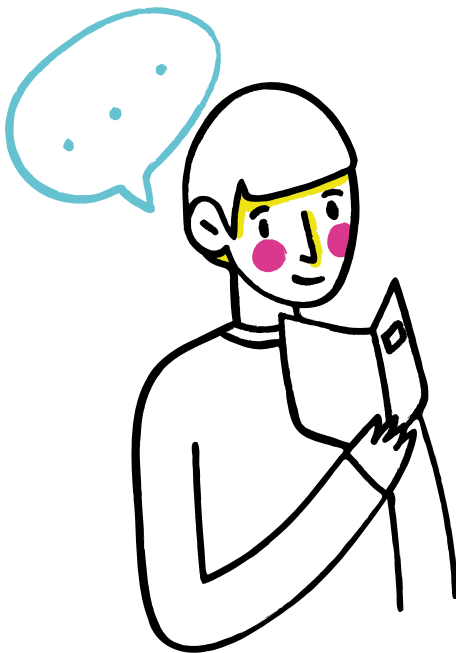
TYÖPAJAN KULKU

1. Kuunnellaan jokin kappale tai katsotaan kuvaa.
2. Kirjoitetaan tajunnanvirta eli mitä vaan sanoja, lauseita, pidempää tekstiä ilman, että miettii. Antaa tulla vaan kaikkea, mitä mieleen tulee. Lauseiden ei tarvitse liittyä toisiinsa. Annetaan mennä! Tätä n. 5 min, aikaa voi vaihdella, mutta ryhmälle on hyvä sanoa, milloin alkaa viimeinen minuutti.
3. Viimeistellään viimeinen lause ja luetaan teksti itselle.
4. Poimitaan ympyröimällä tekstistä joka viides sana (tässä ryhmän mukainen ohje, jos tekstiä on vähän, voi ohjeistaa poimimaan joka kolmannen sanan) TAI poimitaan tekstistä 10 sanaa, jotka itseä miellyttää, koskettaa tai nousee tärkeimmiksi.
5. Muodostetaan ympyröidyistä sanoista runo. Väliin saa lisätä sanoja ja valittuja sanoja saa taivuttaa.
6. Nimetään runo.
7. Halukkaat voivat lukea itse muille omansa tai antaa jonkun muun lukea ääneen.

VARIAATIO

Piirretään mielikuvat kuvina ja poimitaan niistä muutaman kuvan sarja, joka sanoitetaan.

ELÄVÄN PERINNÖN KORTIT JA PERINTÖHYRRÄ

Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 0+* • **KESTO: 15min+****
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 3- ***

* sopii minkä ikäisille tahansa

** vetäjän päätettävissä

*** esimerkiksi pienryhmiä voi tehdä niin monta kuin materiaalia on käytettävissä

TAUSTAA

Työpaja sopii esimerkiksi virittäytymistehtäväksi toisiin tutustuttaessa. Tavoitteena on tutustua aineettomaan kulttuuriperintöön: Mitä aineeton kulttuuriperintö on? Millaisia asioita siihen lukeutuu? Kuinka sitä parhaiten vaalitaan ja suojellaan? Mikä on minulle merkityksellistä elävää kulttuuriperintöä?

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Tehtävässä hyödynnetään Elävän perinnön keskustelukortteja sekä Perintöhyrrää. Elävän perinnön korttisarja koostuu viidestäkymmenestä aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvästä kuvasta ja lyhyestä kuvauksesta. Perintöhyrrä on työkalu, jonka kysymysten avulla on helppo viritellä mutkatonta keskustelua kulttuuriperinnöstä.

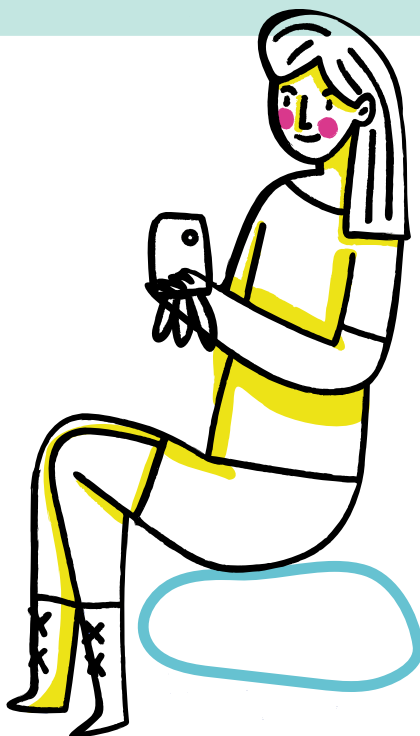
Elävän perinnön kortit sekä Perintöhyrrä ohjeineen ovat tulostettavissa Kulttuurin vuosikellosta.

Sekä Elävän perinnön kortit, että Perintöhyrrä on hyvä tulostaa väritulostimella. Mikäli työpajalaiset tutkivat kortteja vain digitaalisesti, tarvitsee kukin heistä sopivan laitteen, kuten älypuhelimien tai tabletin.

TYÖPAJAN KULKU

Elävän perinnön kortit olisi hyvä tulostaa ja leikata valmiiksi, mutta niitä voi myös selata tietokoneella. Jokainen valitsee kuvista itseään kiinnostavan kuvan ja esittelee valintansa yhteisesti. Esittelyssä voi esimerkiksi mainita miksi valitsi kortin, mitä tietää kyseisestä perinteestä, miksi se on kiinnostava, keneltä perinteen on mahdollisesti oppinut tai kenelle sitä itse siirtää eteenpäin.

Perintöhyrrää avuksi käyttäen käydään keskustelua valituista elävän perinnön teemoista ja niiden merkityksistä itselle. Omia kysymyksiä voi keksiä myös lisää. Perintöhyrrän käyttämiseen ei tarvita elävän perinnön kortteja, käsiteltävän perinnön voi myös keksiä itse.

KULTTUURIEN TÖRMÄYKSIÄ – MINÄ VÄLISSÄ

Julia Uusoksa, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 13–16 v. • KESTO: 45–90 min. OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 3–*

** 3-5 hengen pienryhmiin jakautuminen, osallistujamäärä voi olla muuten mitä vain*

TAUSTAA

Työpaja on draamaa hyödyntävää kulttuuriperintökasvatusta. Ryhmäläiset tekevät pienryhmissä kohtauksia nuorista, jotka elävät kulttuurien törmäysten rajapinnoilla. Työpajan tavoitteena on herättää ajatuksia niistä ristiriidoista, joita oman ikäluokan nuoret tai he itse saattavat kohdata elämässään. Tavoitteena on kehittää empatiataitoja ja kulttuurista ymmärrystä.

Draaman avulla harjoitellaan tunnetaitoja, kun osallistujat pohtivat ja ilmaisevat erilaisia tunnetiloja kohtauksissa, mikä tukee tunneilmaisun ja itseilmaisun kehittymistä.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Ryhmä jaetaan pienryhmiin kohtauksia varten, joten jokaiselle pienryhmälle tarvitaan oma rauhallinen tila suunnittelua ja harjoittelua varten. Kohtauksen tai näytelmän kesto ja syvällisyys voidaan sovittaa käytettävissä olevan ajan mukaan. Kohtaukset voidaan toteuttaa joko live-esityksenä tai kuvaamalla. Rekvisiittaa voi käyttää halutessaan.

Jos valitaan live-esitys, tarvitaan esiintymistila ja paikat yleisölle (esimerkiksi tavallinen luokkahuone riittää). Kuvauksia varten jokaiselle ryhmälle tulee järjestää rauhallinen tila, ja tarvitaan kuvausvälineet, kuten ryhmäläisten omat kännykät tai koulun tabletit.

Valmiit videot tulee voida esittää luokan laitteilla. Ryhmäläiset voivat esimerkiksi ladata videot pilvipalveluun ja jakaa linkin ryhmän ohjaajalle.

TYÖPAJAN KULKU

1. Teeman esittely: "Kulttuurien törmäyksiä – minä välissä"
 - Johdata osallistujat teemaan, joka käsittelee nuoren elämää kahden kulttuurin välissä. Kerro, että he pohtivat populaarikulttuurin, kuullemansa tarinat ja omat kokemuksensa huomioiden, millaisia ristiriitoja nuori kohtaa tällaisissa tilanteissa. Pyydä heitä miettimään, miltä nämä ristiriidat nuoresta tuntuvat ja miten hän niihin reagoi.
2. Pienryhmien muodostaminen ja tehtävänanto
 - Jaa osallistujat pienryhmiin. Anna tehtäväksi ideoida kohtaus, joka kuvaa kulttuurien törmäyksiä. Voit antaa esimerkkejä tilanteista, kuten:
 - Eri vanhempien välinen ristiriita
 - Kodin ja koulun väliset erot
 - Oman perheen ja ystävien erilaiset näkemykset
 - Oman perheen ja suvun väliset erimielisyydet
 - Selitä, että kulttuurien törmäys voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toimintatavat tai arvot eivät kohtaa. Kehota osallistujia pohtimaan, mistä nämä erot johtuvat, ja mitkä arvot ja normit ohjaavat osapuolia.
3. Ohjeistus reiluuteen ja tasapuolisuuteen
 - Korosta, että esityksissä tulisi olla reilu ja tasapuolinen kaikille osapuolille. Huomauta, että kulttuurien ero ei aina tarkoita eri kansallisuuksia tai etnisiä ryhmiä – ristiriitoja voi syntyä myös esimerkiksi vanhempien erilaisten odotusten, kuten urheilun tai koulumenestyksen painottamisen välillä.

jatkuu seuraavalla sivulla

4. Kohtauksen suunnittelu

- Pyydä osallistujia kehittämään yhteistyössä henkilöhahmot, juonen ja vuorosanat. Ohjaa heitä jakamaan roolit ryhmässä tasaisesti ja sopimaan, kuka esittää mitäkin roolia.

5. Esityksen toteuttaminen

- Anna osallistujille mahdollisuus valita, haluavatko he esittää kohtauksensa live-esityksenä vai kuvata sen. Huolehdi, että tarvittavat välineet (esim. kännykät tai tabletit) ovat käytettävissä kuvauksia varten, ja varmista, että esitystila tai rauhallinen kuvaustila on saatavilla.

VINKKI

Jos tehtävään halutaan syvyyttä, voi siihen lisätä laajan tiedonhakuaiheen eri kulttuurien arvojen ja normien selvittämiseksi. Opettaja voi jakaa ryhmille törmäävät kulttuurit, jos halutaan esimerkiksi historian, maantiedon tai katsomusaineiden opetussuunnitelmien mukaan oppia uutta eri kulttuureista.

Kohtauksista on hyvä keskustella niiden esittämisen jälkeen aikuisjohtoisesti. Mikäli kohtaukset esittävät eri kulttuurien edustajat mustavalkoisessa valossa, on aikuisen tehtävä avata sitä, miksi eri kulttuureissa ajatellaan ja toimitaan eri tavoin ja tukea näin kulttuurien välisen ymmärryksen kehittymistä.

MINUN YMPÄRISTÖNI TYÖPAJA

Julia Uusoksa, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 6–10 v. • KESTO: 45 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 3–

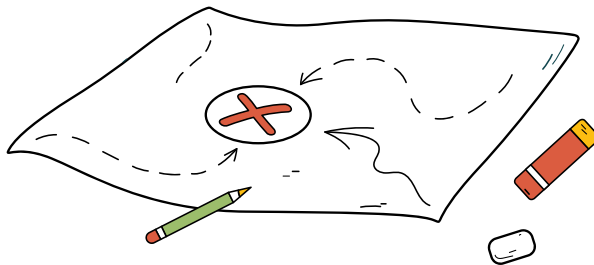
TAUSTAA

Työpajassa harjoitellaan kartan käyttöä ja opitaan karttamerkkejä. Tutun alueen kartan avulla ryhmäläiset kertovat, mitä eri paikat heille merkitsevät ja oppivat sanallistamaan kokemuksiaan. Ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa ja ympäristöönsä.

Tehtävän inspiraationa toimi Laura Puolamäen Kätkeyty maisema – Arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa -väitöskirja.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Jokaiselle ryhmäläiselle tulostetaan oma karttapohja esimerkiksi koulun ympäristöstä, tai suuremmasta alueesta, jos ryhmäläiset esimerkiksi asuvat lähellä koulua. Ryhmäläiset tarvitsevat kynää. Karttaa käytetään myös yhteisesti, joten tarvitaan esitystekniikkaa, jossa isolle kartalle voidaan tehdä yhdessä merkintöjä.

TYÖPAJAN KULKU

Jokaiselle osallistujalle jaetaan kartta. Varmistetaan, että kaikki tietävät missä kohtaa kartalla ovat. Tehtävässä olisi hyvä, että opettaja jakaisi oppilaat turvallisiin, mutta uusiin pareihin. Tällöin oppilaat tutustuvat toisiinsa positiivisissa merkeissä ja pääsevät mukaan uusiin leikkeihin ja uusiin paikkoihin.

Jokainen keskustelee parin kanssa:

- Mitä kartta esittää? Mitä asioita tunnistat sieltä?
- Jokainen merkitsee karttaan sydämellä ne paikat, jotka ovat tärkeitä tai mieluisimpia itselle.
- Jokainen merkitsee karttaan raksilla ne paikat, jotka on itseltä kielletty tai joita välttelee.

Jokainen keskustelee sydämellä merkitsemistään paikoista parin kanssa:

- Mikä paikassa on itselle tärkeää tai mieluista?
- Millaisia leikkejä siellä voi leikkiä?
- Ketä siellä voi tavata?
- Millaisia tarinoita paikkaan liittyy, onko siellä tapahtunut jotain hauskaa tai hassua?

Jokainen keskustelee raksilla merkitsemistään paikoista parin kanssa:

- Miksi paikka on kielletty, tai miksi välttelet?
- Onko siellä jotain vaarallista?
- Onko siellä sattunut jotain itselle?

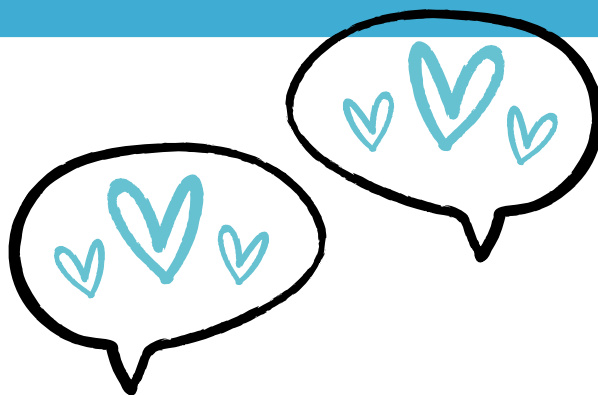
Keskustellaan yhdessä ryhmän kanssa:

- Jokainen merkitsee isolle kartalle sydämensä.
- Halutessaan osallistujat kertovat kaikille, miksi he ovat laittaneet sydämen johonkin kohtaan.
- Jokainen merkitsee isolle kartalle raksin.
- Halutessaan osallistujat kertovat kaikille, miksi he ovat laittaneet raksin johonkin kohtaan.

VINKKI

Lisätehtäväksi esimerkiksi välitunnille, kaksoistunnille tai viikkohaasteeksi voi ehdottaa, että osallistuja ottaa parin mukaan johonkin sydämellä merkitsemäänsä paikkaan, ja osallistaa hänet leikkiin, joka tekee paikasta hänelle tärkeän. Muistutetaan olemaan kohteliaita ja kunnioittavia toisille tärkeitä paikkoja ja leikkejä kohtaan.

SUKUNI SALOJA SELVITTÄMÄSSÄ

Julia Uusoksa, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 10–16 v. • KESTO: 45-135 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 1+

TAUSTAA:

Työpajassa tehdään pienimuotoista sukututkimusta valitun teeman ympärillä. Kaikki teemat ohjaavat omien juurien tutkimiseen, omaan perheeseen ja sukuun tutustumiseen ja sitä kautta itsetuntemuksen kehittämiseen.

Osallistujat voivat valita monenlaisista kirjallisen toteuttamisen menetelmistä ja näin esitellä vahvuuksiaan. Osa teemoista on hyvin kielikeskeisiä, jolloin oppimistavoitteet liittyvät kielellisen moninaisuuden kehittämiseen ja pohtimiseen.

Karttatehtävät kehittävät maailmanhahmotuksen taitoa sekä kulttuurista ymmärrystä. Osa teemoista ohjaa historiallisen ymmärryksen ja historiallisen empatian kehittämiseen.

Tutkimusten esittely muille mahdollistaa muiden teemoista oppimisen ja laajemman kulttuurisen, kielellisen ja historiallisen ymmärryksen kehittämisen koko ryhmälle. Työpajan voi kuitenkin halutessaan rajata vain kirjallisen työn palautukseen opettajalle.

TYÖPAJAN KULKU

Osallistujat valitsevat yhden teemoista ja selvittävät vastauksia kotona. Kirjallista toteuttamista voidaan tehdä valinnan mukaan joko kotona tai tunneilla, kunhan taustatyö on valmis. Lopuksi tarvitaan aikaa kaikkien osallistujien tutkimusten esittelyyn muille.

Sukupuuni kartalla

- Tee mahdollisimman näyttävä ja laajalle ulottuva sukupuu: merkitse, mitä kieliä sukulaisesi puhuvat.
- Selvitä, miksi he puhuvat näitä kieliä. Mistä he ovat kotoisin/mistä ovat oppineet kielen?
- Ota avuksi esittelyyn myös kartat: Missä sukulaistesih puhumia kieliä eniten käytetään? Ovatko jotkut sukulaisesi muuttaneet paikasta toiseen? Voit merkitä tällaisia reittejä.

Sukuni sanonnat

- Käytetäänkö suvussasi/perheessäsii sanoja, joita muut eivät ymmärrä? Mitä ne ovat? Tiedätkö niiden taustan?
- Millaisia sanontoja sukulaisesi käyttävät? Mistä sanonta tulee?
- Mitä näiden sanojen/sanontojen käyttäminen kertoo perheestäsi? Välittykö niistä jotain arvoja, asenteita, ajatuksia?
- Voit tehdä esimerkiksi sarjakuvan puhekuplineen tai kirjata sanojen/sanontojen käyttöpaikkoja kartalle.

Sukulaiseni elämänmatka

- Selvitä mahdollisimman tarkasti jonkun sukulaisesi elämänvaiheet. Valmistaudu kertomaan, miksi valitsit tämän sukulaisen.
- Toteuta työ kirjallisesti esimerkiksi tekemällä tarina tai koostamalla kuvallinen aikajana.

jatkuu seuraavalla sivulla

Sukuni ruokaperinteet

- Millaisia muistoja sinulla on sukusi ruokaperinteistä? Liittyvätkö ne arkeen vai juhlaan, tai ehkä kumpaankin? Mikä on rakkain ruokamuistosi, entä esimerkiksi sellainen perinneruoka, jota et haluaisi enää syödä?
- Voit tehdä kirjallisen työn monella tapaa, esimerkiksi julisteina tai reseptivihkona, johon kirjaat reseptien lisäksi muistojaasi.

Sukuaarteita

- Tutki sellaisia sukusi esineitä, koruja, kirjoja yms., jotka ovat olleet sukulaistesi hallussa pitkään tai jotka ovat heille erityisen tärkeitä.
- Kysele esineiden tarinasta ja kirjoita ylös. Pohdi myös, mitä esineet kertovat omistajistaan.
- Voit tuoda esineitä suulliseen esittelyyn, mutta voit myös ottaa niistä kuvia tai piirtää sarjakuvan yms.

Tutkimuksen esittelystä voi antaa vertaispalautetta esimerkiksi ryhmäkeskusteluna tai kirjallisesti. Pohdittavia kysymyksiä esimerkiksi: Onko sukuun/sukulaiseen perehdytty projektissa syvällisesti?

Mikä onnistui hyvin, miten projektia olisi voinut syventää? Onko kirjallinen työ tehty huolellisesti? Miten sitä olisi voinut kehittää? Mikä suullisessa esityksessä onnistui hyvin, mitä olisi voinut tehdä toisin?

SUOMIKUVAN RAKENTAJAT KANSAKOULUN KUVATAULUT

Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 13.–16. v. • KESTO: 45min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 3+

TAUSTAA

Oppimistehtävät ja aineistokysymykset on suunniteltu yläkoulun historian oppitunneille.

Aineiston kuvataulut on maalattu pääosin 1910-luvun alussa. Kansanopettajain Osakeyhtiö Valistuksen taiteilijoina työskennelleet Vihtori Ylinen (1879–1953) ja Kustaa Heikkilä (1871–1937) kiersivät ympäri Suomea kuvaten kotimaan maisemia ja luontoa, historiaa ja elinkeinoja. Ylinen taittoi matkan usein polkupyörällä ja maalausten aiheet luonnosteltiin paikan päällä.

Koulujen kuvataulut kertovat menneestä Suomesta, jo eletystä elämästä, mutta myös ihanteellisesta käsityksestä suomalaisuudesta. Koulujen kuvataulut ovat välittäneet lapsille tietoa Suomesta, mutta myös isänmaarakkautta ja kunnioitusta kotimaata kohtaan. Koulujen kuvataulujen aiheita ei ole valittu sattumanvaraisesti, vaan ne nostavat harkitusti esiin suomalaisia luonnonnähtävyyksiä, teollisuuslaitoksia, kaupunkimaisemia ja maaseutua. Kuvilla on pyritty muokkaamaan oppilaiden käsityksiä Suomesta ja suomalaisuudesta, mutta samalla moni maisema on jäänyt kuvien ulkopuolelle.

Kulttuuriperintö on arvokkaana pidetyn säilyttämistä ja muistamista. Sen kääntöpuolena on unohtaminen. Kuvia katsoessa on hyvä kiinnittää huomiota seuraaviin kysymyksiin: Millainen Suomi kuvissa näkyy? Onko kuva Suomesta todellinen vai ihannoitu? Mitä kuvien ulkopuolelle jää? Mitä tai keitä kuvissa ei näy? Minkä ei ajateltu sopivan suomalaisuusihanteisiin? Sadassa vuodessa Suomi on ehtinyt muuttua monin tavoin. Miten osuvasti kuvataulut kertovat tämän päivän Suomesta? Mitä meille tuttua ja tavanomaista niistä puuttuu? Mikä taas on sadan vuoden kuluessa kadonnut? Entä millainen Suomi on kasvanut tilalle?

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Tutustukaa kansakoulun kuvatauluihin ja muuhun aineistoon [Kulttuurin vuosikellon verkkosivuilta](#).

Aineistoon tutustumiseen tarvitaan älylaitteet, kuten oma älypuhelin tai tabletti.

TYÖPAJAN KULKU

Tutustukaa 1900-luvun koulujen kuvatauluihin kokonaisuutena. Laatikaa sitten ryhmittäin kuvatauluja nyky-Suomesta. Miltä näyttää Suomen teollisuus nyt? Millaisia elinkeinoja kuvatauluissa esiintyisi? Millainen taulu syntyisi suomalaisesta lähiöstä? Entä millainen on Suomen kansallismaisma 2020-luvulla? Mitä erityisen suomalaista kuviin haluttaisiin tallettaa? Entä mitä haluttaisiin jättää kuvien ulkopuolelle?

Kuvitelkaa tilanne, jossa suomalaiset oppilaat sadan vuoden päästä katselevat laatimianne kuvatauluja. Mitä sellaista kuvissa on, mitä tulevaisuuden oppilaat eivät tunnista? Mikä on tunnistettavaa vielä sadan vuoden jälkeen?

ESINEESTÄ TARINAKSI

Kulttuuriperintökasvatuksen seura

IKÄSUOSITUS: 6–16. v. • KESTO: 30–60 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 3+

TAUSTAA

Tämän ”esineen tunnistamismenetelmän” avulla voidaan keskustella, muistaa jo opittuja asioita ja hakea uutta tietoa. Työtapa vahvistaa lähdekriittikin ja perustelun taitoja, mutta se kannustaa myös käyttämään mielikuvitusta. Tarkoitus ei ole löytää vain ”oikeita” ratkaisuja, vaan pohtia esimerkiksi kulutusta, tavaroiden merkitystä elämässä nyt ja tulevaisuudessa. Osa kysymyksistä taas vahvistaa empatiataitoja, herättää uteliaisuutta, rohkaisee ylisukupolvisen keskusteluun tai voi toimia pohjana jollekin toiselle, esim. luovalle tai taiteelliselle työlle.

Keskustelun voi toteuttaa esimerkiksi jonkun netistä löytyvän 3d-kuvan avulla, joita on vaikkapa museoiden sivuilla. Tai sitten ryhmälle voidaan antaa esine tutkittavaksi ja he vastaavat mahdollisimman tarkasti seuraaviin kysymyksiin. Esine voi myös olla jonkun ikäihmisen tai keskustelijoiden oman kodin esine.

Menetelmä toimii erityisen hyvin, jos mukana on ikäihminen, joka tuonut esineen. Oppilaat yrittävät selvittää mistä on kysymys ja kertovat tulokset, jonka jälkeen ikäihminen kertoo esineen tarinan. Myös maahanmuuttajien perheiden esineiden tutkiminen on toiminut hyvin. Pakolaistaustaisen oppilaiden kanssa voidaan esimerkiksi tutkia esineitä, joita Karjalan evakot toivat mukanaan. Esinekokoelma voi sisältää todella vanhojen esineiden lisäksi esimerkiksi puhelimen 1980-luvulta, LP-levyn, vanhan kirjeen tai postikortin, matkamuiston, kolikon, kellon, käsityön, kahvikupin, tai kulttuurisesti nyt hieman kyseenalaisen esineen, kuten intiaanipäähineen.

ETUKÄTEISJÄRJESTELYT

Tilaksi soveltuu luokkahuone, tai muu sopiva tila. Lisäksi tarvitaan erilaisia, tavallisia vanhoja tavaroita.

TYÖPAJAN KULKU

Laita esille erilaisia, tavallisia vanhoja tavaroita. Pyydä oppilaita ryhmissä tai pareittain vastaamaan seuraaviin kysymyksiin. Lopuksi oppilaat esittelevät esineensä ja löytämänsä tiedot muille. Esimerkiksi Googlen käyttö on sallittua.

Jos mukana on esimerkiksi ikäihmisiä ja he ovat tuoneen tavaroita, on tärkeää, että nuoret aluksi pohtivat, mistä esineestä on kysymys, jonka jälkeen esinettä sitten kommentoi ”asiantuntija”. Parhaimmillaan on kyse hyvästä ylisukupolvisesta oppimisesta molempiin suuntiin, nuoret oppivat elämää ennen ja tavarantoimittajan oppii esimerkiksi Google Lens-työkalusta.

Kestävä kehitys

- Mikä tämä on? Kuka tämän teki, missä ja milloin?
- Miksi tämä tehtiin? Mihin tarkoitukseen?
- Kuinka se tehtiin? Mitä sen valmistukseen tarvittiin?
- Millainen se on: muoto, väri, koko ja materiaali? Kuvaile esine niin, että sokeakin ihminen voisi ”nähdä” sen.
- Mikä on tämän esineen tulevaisuus? Onko se korvattavissa? Onko se tarpeellinen?
- Mitä hyvää on tässä esineessä?
- Ylisukupolvisuus
- Mitä esine kertoo omasta ajastaan, sen kulttuurista ja ihmisistä?
- Onko sinulla aiempaa kokoemusta tästä esineestä? Millaista kokemusta?
- Mikä on esineen arvo? Onko sillä ollut historiallista, sosiaalista, kulttuurista tai poliittista merkitystä?
- Onko esineen arvo muuttunut sen historian aikana? Miksi? Mitä esineestä nykyisin ajatellaan?
- Onko tämä esine yhdistänyt ihmisiä, ryhmiä, yhteisöjä?
- Mitä tämän esineen mukana on siirtynyt eteenpäin seuraavalle sukupolvelle?

jatkuu seuraavalla sivulla

Mielikuvitus

- Kuka tämän esineen on omistanut (sukupuoli, ikä, ammatti, asema yhteiskunnassa)?
- Millainen henkilö tämän on valmistanut?
- Missä kaikkialla esine on ollut/matkustanut?
- Mitä muita esineitä tähän esineeseen ehkä liittyy?
- Mitä haluaisit kysyä tästä esineestä?
- Inspiraatio esim. kirjoitelma, piirros
- Piirrä tämä esine johonkin sille sopivaan ympäristöön.
- Kirjoita tarina, jossa tämä esine on mukana.
- Laadi mainos, jossa tätä esinettä myydään eteenpäin.
- Olet nyt keskustellut tästä esineestä jonkun toisen ihmisen kanssa
- Laatikka keskustelustanne sarjakuva. Mitä uutta opitte toisistanne tämän tehtävän aikana? Mitä jätitte ehkä miettimään?
- Sinun pitää seuraavaksi pitää puhe toiselle ryhmälle tästä esineestä. Laadi puhe, jossa esittelet esineen, mainitsematta mikä se on.

KOHTALOKORTIT

Martin Backman-Witting, Stundars

IKÄSUOSITUS: 12– v. • KESTO: 5 min.
OSALLISTUJAMÄÄRÄ:

TAUSTAA

Oppimistehtävät ja aineistokysymykset on suunniteltu historian opetuksen. Kohtalokortit on kehitetty osana hanketta **Museo luokkahuoneena: Etuoikeutena koulu.**

ETUKÄTEISVALMISTELUT

Varsinaisten kohtalokorttien lisäksi tarvitaan sopiva tila ja ohjaaja, joka johtaa keskustelua. Mitä enemmän historiatietoa ohjaajalla on, sitä parempi. Työpajassa voi syntyä monimutkaisia keskusteluja siitä, mikä oli mahdollista tai mahdotonta 1800-luvun lopun Suomessa.

Kortteja ja niistä seuraavaa keskustelua voidaan käyttää ajatuksia herättävänä ja silmiä avaavana opetusvälineenä. Kortit ja vetäjän kerronta auttavat havainnollistamaan, miten epäoikeudenmukaista ja rajoittavaa elämä saattoi olla ennen hyvinvointivaltion syntyä. Voidaan keskustella nyky-yhteiskunnan vaikeuksista kuten siitä, millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia koulu- ja työelämässä voi nykyään olla. Lisäksi työpaja voi kannustaa oppilaita käyttämään mielikuvitustaan kuvitellessaan entisaikojen elämää sekä sitä, miten toiset kulkivat vastavirtaan.

TYÖPAJAN KULKU

Kohtalokortit jakautuvat kolmeen luokkaan: henkilö-, ammatti- ja tulevaisuuskortit. **Henkilökortissa** on kuvitteellinen henkilö, joka on voinut elää vuosina 1870–1920, esimerkiksi “18-vuotias Josefina, tehdastyöläisen tytär”. **Ammattikortissa** luetellaan työmahdollisuuksia kuten piika, renki tai johtaja. **Tulevaisuuskortit** näyttävät mahdollisia elämänpolkuja kuten kuoleminen nuorena sairauteen ja lähteminen rikkaaksi siirtolaiseksi.

Vapaaehtoinen ottaa kortin kustakin luokasta, jolloin syntyy satunnainen elämäntarina, joka käydään sitten läpi työpajan vetäjän kanssa. Kuinka uskottava elämäntarina on? Kortteja käytetään lähtökohtana keskustelulle 1900-luvun vaihteen suomalaisesta yhteiskunnasta ja siitä, miten sosioekonomiset tekijät sekä sukupuoli ja syntyperä vaikuttivat ihmisten mahdollisuuksiin. Lisäksi korttien avulla voidaan tuoda esiin monia erikoisempia todellisia historian henkilöitä kuten ensimmäinen naisopiskelija tai -lääkäri.

VALLATTOMAT VIIVAT -RAAPETEKNIikka

Sini Björkholm, Pohjanmaan lastenkulttuuriverkosto Bark

IKÄSUOSITUS: 6+ v. • KESTO: 60 min •
OSALLISTUJAMÄÄRÄ: 1–25 hlö

TAUSTAA

Raapetekniikka on piirustustekniikka, jossa pohjapahvi pohjustetaan mustaksi ja sen jälkeen kuva raaputetaan esiin erilaisilla työvälineillä. Tämä tekniikka tarjoaa mahdollisuuden luoda erittäin yksityiskohtaisia, voimakkaita ja kontrastirikkaita kuvia.

Raapetekniikka sai alkunsa 1800-luvulla, jolloin sitä käytettiin muun muassa sanomalehti- ja kirjakuvituksissa sekä mainospöytäkirjoissa. Tekniikka yleistyi 1900-luvun puolivälissä, jolloin muun muassa sarjakuvataiteilijat, kuten Tove Jansson (Taikatalvi, 1957), löysivät tekniikan.

Raapetekniikan perusidea on yksinkertainen: tarvitaan tekniikkaan sopiva pohjapahvi, joka maalataan ohuesti mustalla maalikerroksella.

Raapetekniikassa käytetyt työvälineet voivat vaihdella grillitikuista ja hammastikuista ohuisiin metalliprikkeihin ja erityisiin kaiverussivälineisiin.

Raaputuksen ja raapevälineiden avulla voidaan hallita valoa ja varjoa erittäin tarkasti. Raapimalla raapepohjaa saadaan eritasoisia sävyjä ja tekstuuria, mikä tekee tekniikasta monipuolisen ja vaikuttavan.

ETUKÄTEISVALMISTELUT

- Fredmanin kartonkinen leikkuualusta (paketissa 8 kpl)
- Musta gesso (akryylipohjainen pohjustusmaali)
- Iso sivellin (n.3- 5cm paksu)
- Pieni sivellin
- Pöytäsuoja esim. pöytätabletti
- Hiustenkuivain
- Vesiliukoinen tussi
- Lyijykynä
- Maalarinteippi
- Paperia
- Rätti
- Erilaisia raapevälineitä esim. grillitikuja, hammastikuja, metalliprikkeja tai raapetyöskentelyyn tarkoitettuja välineitä

TYÖPAJAN KULKU

1. Suojaa pöytä esimerkiksi pöytätabletilla.
2. Ota Fredmanin kartonkinen leikkuualusta. Alustan voi leikata pienemmiksi paloiksi, kuten esim. A6 koko. Kartonki on kaksipuoleinen: toinen puoli on mattapintainen ja toinen puolestaan kiiltäväpintainen. On tärkeää, että työskentely tapahtuu kiiltävällä puolella. Voit halutessasi kiinnittää kartongin maalarinteipillä pöytätablettiin.
3. Ota paksummalla siveltimellä hieman mustaa gessoa ja maalaa kartongin kiiltävä puoli kauttaaltaan mustaksi. Älä laita väriä liikaa, ohut kerros riittää. Maalauspinna on hyvä olla tasainen.
4. Pese sivellin.
5. Kuivaa kartonkipohja hiustenkuivaajalla. Gesso kuivaa todella nopeasti ja näet, kuinka kiiltävä väri muuttuu pikkuhiljaa mattapintaiseksi.
6. Voit halutessasi luonnostella kuvaa lyijykynällä paperille.
7. Ota vesiliukoinen tussi ja piirrä luonnosteltu kuva varovasti tussilla raapepohjalle. Piirrä vain ääriviivat. Tussin värillä ei ole väliä, sillä piirrosjälki on kaikissa sama. Jälki näkyy heikosti, mutta riittävän hyvin, jotta voit nähdä ääriviivat. Älä käytä lyijykynää mustalle raapepohjalle, sillä lyijykynän terävä kärki saattaa raapia pintaa.
8. Jos huomaat tehneesi virheen, niin märkä rätti toimii pyyhkeumina vesiliukoiselle tussille. Ota rätti ja pyyhi kevyesti tussijälki pois. Kuivaa raapepohja ennen, kun piirrät kuvan uudelleen.
9. Ota raapevälineet esiin. Jos sinulla ei ole raapekniikkaan tarkoitettuja raapevälineitä, grillitikku ja hammastikku toimivat keniikkaan mainiosti. Ala raapimaan kuvaa esiin eri työvälinein. Piirustus voi olla ääriviivamaista tai koostua eri tekstuureista, kuten aaltomaisesta jäljestä, pyöreistä muodoista tai siksak -jäljestä. Tutki kuvaa ja mieti, missä on eniten valo ja missä varjoja. Raavi kuva mieluisaksi.
10. Jos huomat tehneesi virheen ja raapineesi liikaa tai väärästä kohdasta, ota pieni sivellin ja hieman mustaa gessoa. Maalaa virhealue uudelleen ja kuivaa raapepohja hyvin.

LINKKILISTA

Sivu 1. Tutustu tästä Elävän perinnön wikiluetteloon.

www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/sopimus-suomessa/wikiluettelo

Sivu 13. Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloihin.

www.ich.unesco.org/en/lists

Sivu 13. Lataa Perintöhyrrä eri kielillä.

www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/julkaisut/perintohyrra

Sivu 13. Perintöhyrrään liittyvän video.

www.youtube.com/watch?v=GErIFPvSoio

Sivu 13. Muihin elävään perintöön liittyviin oppimateriaaleihin voit tutustua Museoviraston verkkosivulla.

www.opi.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi

Sivu 24. Suomikoulun virpominen.

www.youtube.com/watch?v=Nkvj12ixRUs

Sivu 24. Live elävä perintö! -hankkeessa nuoret tuottavat videoita itselleen tärkeistä elävästä perinnöstä ja traditiosta. Tässä videossa mökkeilystä kertovat Karri Korsu, Niko Ala-Ukko, Tuomas Erkkilä, Hasan Khademi, Sakari Soini.

www.youtu.be/BdjThw6cEVo?si=VTtUdGni69qowXsa

Sivu 27. Tallinnalaiset lukiolaiset saivat tehtäväksi miettiä heille tärkeää kulttuuriperintöä ja he pureutuvat videossa vaikeaan kulttuuriperintöön.

www.youtu.be/4QQP84Sahjk?si=aU5kBPNIotAP-4wN

Sivu 48. 'Kädet multaan! Koulukasvimaan alakouluikäisille' menetelmäopas <https://lastenkulttuuri.fi/wp-content/uploads/2016/04/Sagalund-Menetelmaopas-suomi.pdf>

Sivu 68. <https://kulttuurinvuosikello2.fi/suomi-kuvan-rakentajat-kansakoulun-kuvataulut/>

Sivu 72. Museo luokkahuoneena: Etuoikeutena koulu. <https://www.museetsomklassrum.fi/fi/etuoikeutena-koulu/>

Museovirasto